

MALAZGİRT

MEYDAN MUHAREBESİ VE SULTAN ALPARSLAN
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

26-28 Nisan 2018 / MUŞ

PROGRAM & ÖZET KİTAPÇIĞI

T.C.
ORMAN VE SU İŞLERİ
BAKANLIĞI

MUŞ VALİLİĞİ

TÜRK TARİH KURUMU

MUŞ ALPARSLAN
ÜNİVERSİTESİ

DOĞA KORUMA VE MİLLİ PARKLAR
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

MALAZGİRT

MEYDAN MUHAREBESİ VE SULTAN ALPARSLAN
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

26-28 Nisan 2018 / MUŞ

MALAZGİRT

MEYDAN MUHAREBESİ VE SULTAN ALPARSLAN ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

SEMPOZYUM KURULLARI

ONUR KURULU

Fikri IŞIK,
Başbakan Yardımcısı

Prof. Dr. Veysel EROĞLU,
Orman ve Su İşleri Bakanı

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Derya ÖRS, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı

Prof. Dr. Fethi Ahmet POLAT, Muş Alparslan Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Refik TURAN, Türk Tarih Kurumu Başkanı

Nurettin TAŞ, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürü

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Birsal KÜÇÜKSİPAHİOĞLU, Türk Tarih Kurumu

Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK, Türk Tarih Kurumu

Yusuf KANDAZOĞLU, DKMP Genel Müdürlüğü, Genel Müd. Yrd.

Doç. Dr. Mustafa ALİCAN, Muş Alparslan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fadime TOSİK DİNÇ, Muş Alparslan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Orhan KESKİNTAŞ, Muş Alparslan Üniversitesi

Yük. Kur. Uzm. Ayşenur ŞENEL

Uzm. Yrd. M. Abdullah KAYMAK

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU, Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Abdüllatif TÜZER, Muş Alparslan Üniversitesi

Prof. Dr. Adnan ÇEVİK, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Prof. Dr. Ali AKTAN, Erciyes Üniversitesi

Prof. Dr. Annagurban AŞIROV, Türkmenistan İlimler Akademisi

Prof. Dr. Aydın USTA, Yeditepe Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşe Dudu KUŞÇU, Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Birsal KÜÇÜKSİPAHİOĞLU, İstanbul Üniversitesi

Prof. Carole HILLENBRAND, The University of Edinburg

Prof. Dr. Cihan PİYADEOĞLU, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU, Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Dmitry D. VASILYEV, Rusya Bilimler Akademisi

Prof. Dr. Elfina SIBGATULLINA, Moskova Bilimler Akademisi

Prof. Dr. Fethi Ahmet POLAT, Muş Alparslan Üniversitesi

MALAZGİRT

MEYDAN MUHAREBESİ VE SULTAN ALPARSLAN ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

- Prof. Dr. Haşim ŞAHİN, Sakarya Üniversitesi
- Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Prof. Dr. İlhan ERDEM, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. İlyas GÖKHAN, Niğde Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK, Türk Tarih Kurumu
- Prof. Dr. Mehmet ERSAN, Ege Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet ŞEKER, Uşak Üniversitesi
- Prof. Dr. Mustafa DAŞ, Dokuz Eylül Üniversitesi
- Prof. Dr. Mustafa DEMİRCİ, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Mustafa KESKİN, Erciyes Üniversitesi (Emekli)
- Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK, Fırat Üniversitesi
- Prof. Dr. Neslihan DURAK, İnönü Üniversitesi
- Prof. Dr. Orhan DOĞAN Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
- Prof. Dr. Salim CÖHCE, İnönü Üniversitesi
- Prof. Dr. Salim KOCA, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Tuncer BAYKARA, Uşak Üniversitesi (Emekli)
- Prof. Dr. Üçler BULDUK, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Yakup MAHMUDOV, Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsü
- Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ, Ege Üniversitesi
- Doç. Dr. Adnan ESKİKURT, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Doç. Dr. Erkan GÖKSU, Dokuz Eylül Üniversitesi
- Doç. Dr. Mehmet Ali HACIGÖKMEN Selçuk Üniversitesi
- Doç. Dr. Muhittin KAPANŞAHİN, Erciyes Üniversitesi
- Doç. Dr. Mustafa ALİCAN, Muş Alparslan Üni. Selçuklu ve Malazgirt Arş. Merk.
- Doç. Dr. Seydi Vakkas TOPRAK, Adıyaman Üniversitesi
- Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK, Gazi Üniversitesi
- Doç. Dr. Taner YILDIRIM, Fırat Üniversitesi
- Doç. Dr. Ünal TAŞKIN, Adıyaman Üniversitesi
- Doç. Dr. Yahya BAŞKAN, İnönü Üniversitesi

PROGRAM

26 NİSAN 2018

09:30-10:00	Kayıt
10:00-11:00	Protokol Konuşmaları
11:00-12:30	Açılış Konferansı Prof. Dr. Gülay BEZER
12:30-14:00	Öğle Arası

MALAZGİRT

MEYDAN MUHAREBESİ VE SULTAN ALPARSLAN ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

26 NİSAN 2018

A Salonu

SULTAN ALPARSLAN

Oturum Başkanı Prof. Dr. Refik TURAN

14:00-14:20	Prof. Dr. Tuncer BAYKARA
<i>Sultan Alparslan'ın Ataları</i>
14:20-14:40	Prof. Dr. Salim KOCA
<i>Sultan Alp Arslan ve Türk Başkomutanlarının Dünya Tarihine Yansıyan İmajları</i>
14:40-15:00	Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK
<i>Siyasetnamelerde Yer Alan Hükümdar Özellikleri Açısından Sultan Alparslan</i>
15:00-15:20	Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Recep KELEŞ
<i>İbn Hallikan 'ın Vefeyatü'l-A'yân İsimli Eserine Göre Sultan Alparslan 'ın Hayatı</i>
15:20-15:30	Tartışma

B Salonu

MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ ÖNCESİ DURUM

Oturum Başkanı Prof. Dr. Orhan DOĞAN

14:00-14:20	Prof. Dr. Adnan ÇEVİK
<i>Sultan Alp Arslan'ın Halep'ien Dönüş Güzergâhı ve Malazgirt Muharebesinin Tarihi Üzerine Bazı Değerlendirmeler</i>
14:20-14:40	Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ
<i>Malazgirt Savaşı Öncesinde Bizans Cephesinde Yaşanan Gelişmeler</i>
14:40-15:00	Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ATICI ARAYANCAN
<i>Sultan Alparslan'ın Malazgirt Zaferi Öncesi "Manevi Gücü ve Psikolojisi" Üzerine Bir Deneme</i>
15:00-15:20	Dr. Öğr. Üyesi Elçin NECİYEY
<i>Malazgirt Meydan Muharebesi'nin Güney Kafkasya Tarihi Açısından Önemi</i>
15:20-15:30	Tartışma

MALAZGİRT

MEYDAN MUHAREBESİ VE SULTAN ALPARSLAN ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

C Salonu

MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ'NİN TARAFLARI

Oturum Başkanı Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

14:00-14:20	Prof. Dr. İlhan ERDEM <i>Malazgirt Savaşı'nda Selçuklular</i>
14:20-14:40	Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK <i>Malazgirt Savaşı Öncesinde Bizans İmparatorluğu'nun Durumu</i>
14:40-15:00	Doç. Dr. Taner YILDIRIM <i>Malazgirt Zaferinde Muharebe Bölge Kuvvetleri</i>
15:00-15:20	Dr. Öğr. Üyesi Celal ÖNEY <i>Malazgirt Savaşı ve Anadolu'daki Pavlikanların Durumu</i>
15:20-15:30	Tartışma
15:30-15:45	Çay-Kahve Arası

26 NİSAN 2018

A salonu

SULTAN ALPARSLAN

Oturum Başkanı Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK

15:45-16:05	Prof. Dr. Salim CÖHCE <i>Malazgirt Meydan Muharebesinden Önce Anadolu'da Türk Varlığı</i>
16:05-16:25	Doç. Dr. Seydi Vakkas TOPRAK <i>Tarih-i İslam'dan Bir Parlak Sahife: Alparslan</i>
16:25-16:45	Doç. Dr. Yahya BAŞKAN <i>Malazgirt Savaşı Öncesi ve Sonrasında Sultan ve Etrafındakilerin Tavrıları</i>
16:45-17:05	Dr. Öğr. Üyesi Sadi Süleyman KUCUR <i>Sultan Alp Arslan'ın Darp Ettirdiği Sikkeler</i>
17:05-17:25	Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇIPLAK <i>Zafer Sağlayan Materyaller: Ok ve Yay</i>
17:25-17:35	Tartışma

MALAZGİRT

MEYDAN MUHAREBESİ VE SULTAN ALPARSLAN ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

B Salonu

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ'NİN ANLATIMI

Oturum Başkanı Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU

- 15:45-16:05 Prof. Dr. Üçler BULDUK
Malazgirt'ten Miryakefalon'a Osman Turan ve Selçuklu "Türkiye"sinin İnşa Süreci
- 16:05-16:25 Doç. Dr. Mustafa ALİCAN
Türkiye'de Malazgirt Algısının Evrimi
- 16:25-16:45 Dr. Öğr. Üyesi Fadime TOSİK DİNÇ
Muş Altınova Gazetesi Ekseninde Demokrat Parti ve 1960 İhtilali Dönemlerinde Muş'ta Malazgirt Zaferi Kutlamaları
- 16:45-17:05 Dr. Öğr. Üyesi Ercan ÇAĞLAYAN
Yerli' ve 'Milli' Bir Düşünce: Anadoluculuk Anadolu Mecmuası'nda Vatan, Milliyet ve Tarih Tartışmaları (1924-1925)
- 17:05-17:15 Tartışma

C Salonu

MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ

Oturum Başkanı Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU

- 15:45-16:05 Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK
Klasik Dönem Savaşlarının Özellikleri ve Malazgirt Savaşı
- 16:05-16:25 Prof. Dr. Abdüllatif TÜZER
Malazgirt Savaşı'nın Psikolojik Analizi
- 16:25-16:45 Prof. Dr. Cihan PİYADEOĞLU
Malazgirt Savaşı'nın Yeri ve Zamanı Hakkında Bir Değerlendirme
- 16:45-17:05 Doç. Dr. Murat KEÇİŞ
Malazgirt Savaşı'nda Bizans Ordusu
- 17:05-17:15 Tartışma

MALAZGİRT

MEYDAN MUHAREBESİ VE SULTAN ALPARSLAN ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

27 Nisan 2018

A salonu

MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ SONRASI SÜRECİ

Oturum Başkanı Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ

09:30-09:50	Prof. Dr. Mustafa KESKİN <i>Selçuklu Türkleri ve Anadolu'nun Vatan Edinilmesi</i>
09:50-10:10	Prof. Dr. Aydın USTA <i>Haçlı Seferlerine Giden Süreçte Malazgirt Zaferi</i>
10:10-10:30	Prof. Dr. Neslihan DURAK <i>İlhanlılar Döneminde Malazgirt ve Çevresi</i>
10:30-10:50	Uzm. Zeynep MERCAN <i>XII-XIII. Yüzyıllarda Malazgirt Çevresine Gerçekleştirilen Kafkasya Merkezli Akınlar</i>
10:50-11:00	Tartışma

B salonu

TARİH YAZICILIĞI VE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ

Oturum Başkanı Prof. Dr. Abdüllatif TÜZER

09:30-09:50	Prof. Dr. Alfina SİBGATULLİNA <i>Rus Tarih Yazıcılığında Malazgirt Muharebesi</i>
09:50-10:10	Doç. Dr. Fatih ERKOÇOĞLU <i>İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı</i>
10:10-10:30	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin DİNÇ <i>Tarih Şuuru Açısından Malazgirt Zaferi'nin Değerlendirilmesi</i>
10:30-10:50	Dr. Emine UYUMAZ <i>1071 Malazgirt Savaşı İle İlgili Bizans Kaynaklarındaki Bilgilere Dair</i>
10:50-11:00	Tartışma
11:00-11:15	Çay-Kahve Arası

MALAZGİRT

MEYDAN MUHAREBESİ VE SULTAN ALPARSLAN ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

27 Nisan 2018

A salonu

TARİH YAZICILIĞI VE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ

Oturum Başkanı Prof. Dr. Tuncer BAYKARA

11:15-11:35	Prof. Dr. Mustafa DAŞ <i>Fransız Tarih Yazıcılığında Malazgirt Savaşı</i>
11:35-11:55	Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU <i>Ermeni Tarihçilerin Gözünden Malazgirt Savaşı</i>
11:55-12:15	Prof. Dr. Ayşe Dudu KUŞÇU <i>Ernst Honigmann'ın "Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı" Adlı Eseri Ve Anadolu'da Türk Devri Tarihi Coğrafyasına Dair Problematika</i>
12:15-12:35	Dr. Öğr. Üyesi M. Ahmet TOKDEMİR <i>Tarih Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Selçuklular ve Alparslan İmaji</i>
12:35-12:45	Tartışma

B salonu

MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ

Oturum Başkanı Prof. Dr. Birsal KÜÇÜKSİPAHİOĞLU

11:15-11:35	Prof. Dr. Mehmet ERSAN <i>Selçuklular, Ermeniler ve Malazgirt</i>
11:35-11:55	Doç. Dr. Dr. Adnan ESKİKURT-Prof. Dr. Mehmet Akif CEYLAN <i>Malazgirt Savaşı'nın Mevkii ve Cereyanı Hakkında Bazı Değerlendirmeler</i>
11:55-12:15	Doç. Dr. Ünal TAŞKIN <i>Abbasi Halifesinin Malazgirt Savaşı Duası</i>
12:15-12:35	Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahim TUFANTOZ <i>Malazgirt Savaşı'nda Orduların Mevcudu</i>
12:35-12:45	Tartışma

12:45-14:00

Öğle Arası

MALAZGİRT

MEYDAN MUHAREBESİ VE SULTAN ALPARSLAN ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

27 Nisan 2018

A Salonu

MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ SONRASI SÜRECİ

Oturum Başkanı Prof. Dr. Salim KOCA

14:00-14:20	Prof. Dr. Mehmet ŞEKER
<i>Malazgirt Zaferini Merkeze Alarak Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşmasına Bir Bakış</i>
14:20-14:40	Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU
<i>Malazgirt Sonrası Anadolu'da Uç Kültürü ve Etkileri</i>
14:40-15:00	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet N. ÖZDAL
<i>Malazgirt Savaşı'nın Ekonomi Arka-Planı</i>
15:00-15:20	Dr. Öğr. Üyesi Kemal Ramazan HAYKIRAN
<i>Malazgirt Zaferi'nin Batı Anadolu Kıyılarına Yansımaları: XI. Yüzyılın Son Çeyreğinde Batı Anadolu'da Görülen Türk Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme</i>
15:20-15:40	Öğretmen Emine ERKAL-Öğretmen Gülsün Betül TOLA
Usta Öğretici Tuba KILINÇ- Öğretmen Serpil ERGÜL ÇAKAN
<i>Anadolu Selçuklu Dönemine Ait Giysi Replikaları</i>
15:40-15:50	Tartışma

B Salonu

SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE ANADOLU

Oturum Başkanı Prof. Dr. Üçler BULDUK

14:00-14:20	Prof. Dr. Ali AKTAN <i>Selçuklular ve Beylikler Döneminde Kayseri</i>
14:20-14:40	Prof. Dr. İlyas GÖKHAN <i>Maraş Bölgesini Fetheden Selçuklu Komutanı Emir Buldacı</i>
14:40-15:00	Prof. Dr. Haşim ŞAHİN <i>Patron ve Derviş: Selçuklu Veziri Nizamülmülk'ün Sufiler ile İlişkisine Dair Bazı Tespitler</i>
15:00-15:20	Doç. Dr. Muhittin KAPANŞAHİN <i>Kayseri'de İki Selçuklu Melikesi ve İktidar Mücadelesi -Mahperi Hatun ve Melike Adile Sultan</i>
15:20-15:40	Dr. Öğr. Üyesi Hasan TAŞKIRAN <i>Nizâmü'l-Mülk'ün Siyâset-Nâmesi Ve Devlet-Tebaa İlişkilerine Yönelik İlkeleri</i>
15:40-15:50	Tartışma
15:50-16:10	Çay-Kahve Arası

16:10-Kapanış ve Değerlendirme Oturumu

MALAZGİRT

MEYDAN MUHAREBESİ VE SULTAN ALPARSLAN ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

ÖZETLER

MALAZGİRT

MEYDAN MUHAREBESİ VE SULTAN ALPARSLAN ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

SULTAN ALPASLAN'IN ATALARI

Prof. Dr. Tuncer BAYKARA

Uşak Üniversitesi

Sultan Alpaslan , Çağrı Beyin oğlu olup, babasının mücadeleli günlerinde 1029 da dünyaya gelmiştir. Muhtemelen bu sırada babası henüz Sırderya boylarında idi. Sırderya boyları ise sadece göçülebilen değil, daha uzun süre mevsimlik hayat yaşanan bir yer idi. Yani kış aylarında oradaki şehirlerde, fakat yazın yaylakta da kalmakta idi. Çocukluğunda muhtemelen Babasının 1017'lerde yaptığı Batı seferinin hatıralarını dinleyerek büyümüştür. Fakat babasının dedesi, kendisinin de büyük büyük babası olan Selçuk Sübaşı'yı da onu sayıları gittikçe azalan görenlerden dinlemiştir. Onun çocukluğundaki iki ayrı coğrafya, Sırderya boylarının sulak ve yemyeşil âlemi ile Horasan diyarının bozkır görüntüsü de katkılarmış olmalıdır. Onun Malazgirt sonrasında doğuya yönelmesinin etkenlerinden birisi, oraları merak etmesi ve olgunluk çağında yeniden görmek isteyişi olabilir. Zaten bir rivayete göre Cend'e de gelerek büyük dedesinin ve muhtemelen dedesinin kabirlerini ziyaret etmiştir.

Sultan Alpaslan, zaten yaygın adının da gösterdiği gibi, Türk- Oğuz hatıralarının çok güçlü olduğu bir ortamda yetişmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sultan Alpaslan, Çağrı Bey, Selçuk Sübaşı

SULTAN ALPARSLAN VE TÜRK BAŞKOMUTANLARININ DÜNYA TARİHİNE YANSIYAN İMAJLARI

Prof. Dr.Salim KOCA

Gazi Üniversitesi

Büyük Türk hükümdarlarının ve başkomutanlarının bazı ortak özellikleri vardır. Bu özelliklerden en belirgin olanlarını şu şekilde belirtmek mümkündür:

1-) Büyük Türk hükümdarları ve başkomutanları, her devirde iki büyük siyasî gaye taşımışlardır. Bunlardan biri Türkçe konuşan ve Türk kültürüne mensup toplulukları bir devlet çatısı altında toplamak, yani Türk siyasî birliğini kurmak, ikincisi ise, kendilerinin liderliğinde dünya hâkimiyetini sağlamak. Onlar, Eski, Orta ve Yeni Çağlar boyunca bu gayelerini gerçekleştirmek hususunda büyük bir başarı göstermişlerdir.

2-) Türk hükümdarları ve başkomutanları, emirlerindeki ordularla aynı fikir ve gayede bütünleşmişlerdir. Bu durum, onların çıktıkları seferlerin daima zaferle sonuçlanmasında başlıca rol oynamıştır. Öte yandan onlar bu zaferleri, kendilerine değil, ordularının kahramanlığına bağlamışlardır.

3-) Türk hükümdarları ve başkomutanları, gerek sefer sırasında, gerek savaş sırasında, gerek barış zamanında daima sivil halkı koruyucu bir tutum içinde olmuşlardır. Bu tutumda da, Türk idaresini her yerde takdir edilen, aranan, tercih edilen bir idare yapmıştır.

4-) Türk hükümdarları ve başkomutanları, genellikle barışsever başkomutan idiler. Onlar, barışı onurla koruyabildikleri ölçüde savaştan kaçınmışlardır. Fakat devletlerinin ve milletlerinin varlığı ve istiklâli tehlikeye düşünce, savaştan çekinmemişlerdir. Büyük zafere ulaşınca da daima barışa yönelmişler; rakipleriyle aralarındaki düşmanlığı dostluğa, rekabeti işbirliğine çevirmişlerdir.

5-) Türk hükümdarlarının ve başkomutanlarının hiç mi hataları yoktu. Elbette vardı. Türk hükümdarlarının ve başkomutanlarının en büyük hataları şahsî güvenliklerini daima ihmal etmiş olmalarıdır. Bunun başlıca sebebi, kendilerine ve çevrelerine (maiyet) son derece güvenmeleridir. Çevresine güvenmek elbette erdemli bir davranıştır. Fakat bu durum tedbirli olmayı ihmal ettirmemelidir.

Yukarıda belirttiğimiz özelliklerin hemen hemen hepsini, Büyük Selçuklu hükümdarı ve başkomutanı Sultan Alp Arslan'ın şahsında da görmek mümkündür. Biz, bu bildirimizle bu hususta genetik ve komparatif metodu kullanarak, kısa bir değerlendirme yapacağız.

Anahtar Kelimeler: Türk Siyasî Birliği, Dünya Hâkimiyeti Fikri, Başkomutan-Ordu Bütünleşmesi, Savaşta ve Barışta Sivil Halkı Koruma, Sultan Alp Arslan, Türk Başkomutanları

SİYASETNAMELERDEKİ HÜKÜMDAR ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN SULTAN ALPARSLAN

Prof. Dr. Süleyman ÖZBEK

Gazi Üniversitesi

İlkçağlardan günümüze kadar uzanan modern devlet yapılarında, insanlar kendisini ve toplumu yönetecek, yasalar koyacak bir idareci seçmek zorunda kalmışlardır. Bunun sonucunda idare eden ile idare edilenler arasında karşılıklı hak ve hukuk ilişkisine dayanan bir anlayış ortaya çıkmıştır. Ancak her toplumda ve devlette adalet ve eşitliği sağlamanın mümkün olamayacağı aşikardır. İstenmeyen bir durumun ortaya çıkmaması için devlet adamlarına siyaset bilimi niteliği taşıyan ve özde devlet hayatına ilişkin kurallar ve tavsiyeler içeren eserler kaleme alınmaya başlanmıştır. Türk-İslam devletleri tarihinde genel olarak Siyasetnâme adıyla anılan bu tarz eserler de ele alınan konular arasında; hakimiyet telakkisi, hükümdarda bulunması lazım gelen özellikler, vezirin görev ve yetkileri, diğer devlet ricalinin seçiminde gösterilmesi gerekli titizlik, ordu ve maliye teşkilatına dair gerekli tavsiyeler başta gelir. Bu tavsiyelerin büyük çoğunluğu günümüzde dahi hala geçerliliğini korumaktadır. Siyasetnamelerde yapılan tavsiyeler arasında ilk sırayı hükümdarda bulunması gereken özellikler alır. Bu özellikler incelendiğinde kut sahibi ve asil soydan olmak, akıl ve bilgili olmak, adil ve cömert olmak, erdemli olmak gibi iddialı bir hükümdar tasviri ile karşılaşırız. Ancak her türlü hatadan ve kusurdan arındırılarak idealize edilen bu hükümdar portresinin karşılığını, gerçek hayatta bulmak oldukça zordur. Nitekim Türk-İslam devletleri tarihinde bu özelliklerin tamamını bünyesinde barındıran hükümdar sayısı bir elin on parmağını geçmez. Hükümdarların çoğu bu özelliklerin bir kaçı ile hükümdarlık yaparken pek çoğu da bu özelliklerin yanından bile geçmeden saltanatlarını tamamlamışlardır.

Bu tebliğde Siyasetnamelerde zikredilen hükümdar özellikleri açısından, Selçuklu Devletinin kudretli hükümdarı Alparslan'ın şahsiyeti ve karakter yapısı değerlendirmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyasetname, Hükümdar Özellikleri, Selçuklular, Alparslan

İBN HALLİKÂN'IN VEFİYATÜ'L-A'YÂN İSİMLİ ESERİNE GÖRE SULTAN ALPARSLAN'IN HAYATI

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Recep KELEŞ

Namık Kemal Üniversitesi

Ortaçağ İslam tarihine damga vuran şahsiyetlerin hayat hikayeleri, tabakat, teracim, ensab ve vefeyat gibi biyografi kitaplarından öğrenilmektedir. Söz konusu eserlerde ele alınan meşhur kişilerle ilgili bilgiler dönemin siyasi etkisi de göz önünde bulundurularak bazen yüzeysel bazen de özellikle âlimler ve hükümdarlar ile ilgili kısımlarda ayrıntıya yer verilmeye özen gösterilmiştir. Bu eserlerde dikkat edilen husus mümkün mertebe yazılı ve sözlü kaynaklardan istifade edilerek ele alınan şahsiyetlerin hayatı, kariyeri ve sosyokültürel çevresine yer verilmesi olmuştur. Biyografik kitap yazma geleneği en erken 3/9. yüzyılda başlamış ve 7/13. Yüzyılda ortaya konulan eserlerin derinliği ile zirveye ulaşmıştır. Ortaçağ siyaset ve ilim adamlarından İbn Hallikan'ın yazmış olduğu Vefeyâtü'l-A'yân isimli biyografi çalışması kendi döneminden itibaren büyük ilgi görmüş ve bütün ilim çevrelerince dikkatle takip edilmiştir. İbn Hallikan kendi çağına kadar gelen bütün kaynakları tahlil ve tenkit süzgecinden geçirerek geniş bir derleme yapmıştır. Ortaçağ biyografik sözlük geleneğinin zirvesini teşkil eden eserinde pek çok hükümdara yer vermiş ve İslam tarihine damga vuran zirve şahsiyetlerden övgüyle söz etmiştir. Bunların içerisinde müstesna yer teşkil eden sultan Alparslan hakkında kısa bilgiler vermiş ve mühim bazı siyasi olaylara değinmemiştir. Bunun nedeni ise Alparslan ile ilgili bilinenlerin fazla olması ve kendisinin de çalışmasında tekrara kaçmak istememesidir. Bu büyük şahsiyeti İslam Dünyasına kısaca tanıtmayı önemseyen İbn Hallikan onun hakkında özenli davranmış ve eleştirel üsluptan kaçınmaya çalışmıştır. Bu çalışmada Ortaçağ biyografik kitap yazma geleneğinin üstatlarından olan İbn Hallikan'ın "Alparslan" biyografisi incelenerek bir ortaçağ siyaset adamı ve âliminin Ortaçağ siyasi ve kültür tarihine damga vuran bir hükümdar ile ilgili kaleme almış olduğu biyografisi kapsamlı bir incelemeye tabi tutulacaktır. Ayrıca müellifin diğer Selçuklu sultanlarının biyografileri de incelenerek Selçuklular ile ilgili bakış açısı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sultan Alparslan, İbn Hallikan, Vefeyâtü'l-A'yân

SULTAN ALP ARSLAN'IN HALEP'TEN DÖNÜŞ GÜZERGÂHI VE MALAZ- GİRT MUHAREBESİ'NİN TARİHİ ÜZERİNE BAZI DEĞERLENDİRMELER

Prof. Dr Adnan ÇEVİK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Anadolu'nun fethiyle başlayıp Türk yurdu haline gelişle tamamlanan sürecin en önemli aşaması olan Malazgirt Zaferi, bugüne kadar yerli ve yabancı pek çok araştırmaya konu edilmiş olmakla birlikte hala tartışmaya açık değerlendirmeler ve aydınlatılmayı bekleyen sorular içermeye de devam etmektedir. Bunlardan birkaçı; Sultan Alp Arslan'ın Bizans imparatorunu karşılamak üzere Halep'ten tam olarak ne zaman ayrıldığı, bunun için hangi güzergâhı/güzergâhları kullandığı, ülkesine dönüp dönmediği ve en önemlisi de muharebenin Zilkade (Ağustos) ayının hangi gününde olduğudur. Zira kaynaklarda söz konusu sorulara ilişkin birbirinden farklı pek çok kayıt bulunmakta olup mesela muharebenin tarihiyle ilgili olarak Zilkade ayının 7, 15, 16, 20 ve 27'sini muharebe tarihi olarak gösterilmektedir. Ancak bugüne kadar yapılan araştırmalarda bir iki istisna hariç nerdeyse hiç sorgulamaksızın 27 Zilkade 463 (26 Ağustos 1071) tarihi muharebe tarihi olarak kabul görmüştür. Aynı durum Alp Arslan'ın Romanos Diyogenis'i karşılamak üzere Halep'ten ayrılıp Malazgirt'e gittiğinde takip ettiği güzergâh için de geçerlidir. Burada da araştırmacılar Sultan'ın Halep'ten hareketle Diyar-ı Bekr üzerinden Bitlis geçidi yolu ile Ahlat'a oradan da Malazgirt'e geldiği ya da Van gölünün güneyinden önce Hoy'a oradan Malazgirt'e geldiğini belirtmekle yetinmişlerdir. Halbuki muharebe tarihi ile Sultan'ın Halep'ten tam olarak hangi tarihte ayrıldığı ve Halep sonrası takip edilen güzergah arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki göz önünde bulundurulduğunda muharebenin İbnü'l Cevzi (öl. 1201) ve ardıllarının naklettiği geç bir tarih olan Zilkade'nin 27'si (26 Ağustos) yerine pek ala İmadüddin İsfahani (öl.1201) ve ardıllarının naklettiği Zilkade'nin 7'sinde (6 Ağustos) gerçekleşmiş olması mümkündür. Hatta bu tarih Bizans imparatorunun Haziran sonlarında Erzurum'dan ayrıldığı bilgisiyle değerlendirildiğinde daha da önem kazanmaktadır.

İşte bu bildir söz konusu sorulara cevap bulmak üzere ; Sultanın Halep'ten ne zaman ayrıldığı, ayrılış tarihi ile Malazgirt'e geliş tarihi arasındaki süreyi de göz önünde bulundurarak dönüşte hangi güzergahı kullanmış olabileceği dolayısıyla da kaynaklarda geçen muharebe tarihlerinden hangisinin daha gerçekçi olması gerektiğini tartışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sultan Alparslan, Malazgirt, Halep, Romanos Diyogenis

MALAZGİRT SAVAŞI ÖNCESİNDE BİZANS CEPHESİNDE YAŞANAN GELİŞMELER

Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ

Ege Üniversitesi

V. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar kesintisiz olarak devam eden Türk-Bizans münasebetlerindeki en önemli dönüm noktalarından birisi hiç şüphesiz 26 Ağustos 1071 tarihinde gerçekleşen Malazgirt Savaşı'dır. Türkler karşısında tarihinin en ağır yenilgilerinden birisine uğrayan Bizans'ın en seçkin birliklerini kaybettiği bu savaş, imparatorluğu siyasi ve ekonomik bir buhrana sürüklediği gibi askeri gücünü de neredeyse tamamen ortadan kaldırmıştır. Bu karşılaşma her ne kadar iki devlet arasında olsa da yalnızca onların kaderi üzerinde etkili olmamıştır. Kısa vadede Anadolu coğrafyası ve bu bölgede yaşayan tüm halkların geleceklerini belirlerken uzun vadede tüm dünya tarihi üzerinde etkili sonuçları olmuştur. Bu nedenle Malazgirt Savaşı çağdaş Bizans, Arap, Fars, Ermeni ve Süryani yazarlarının eserlerinde temas ettikleri bir hadisedir. Modern tarihçilerin de oldukça ilgisini çeken bu konu ile ilgili olarak Batıda Le Beau, Gibbon, Cahen, Cheynet ve Vryonis, ülkemizde ise başta Faruk Sümer ve Ali Sevim olmak üzere tarihçiler tarafından pek çok çalışma yapılmıştır.

Doğu kaynakları içerisinde Malazgirt Savaşı hakkında en ayrıntılı bilgiyi Arapça eserler vermektedir. Bu eserlerde, savaş öncesinde Bizans imparatoruna gönderilen elçilik heyetinin olumsuz cevap alarak geriye dönmemesinin ardından Selçuklu karargâhında yaşananlara, Halifenin savaşın olacağı Cuma günü tüm İslam beldelerindeki camilerde okunmak üzere hazırlattığı hutbenin içeriğine, her iki ordunun asker sayılarına, savaşın nasıl cereyan ettiğine, savaşta esir edilen imparator ile sultan arasında geçen diyaloga, taraflar arasında yapılan antlaşmaya ve son olarak serbest bırakılan imparatorun akıbetine değinilmektedir.

Arap kaynaklarındaki en önemli eksik savaş öncesinde Bizans İmparatorluğu'nun ve IV. Romanos Diogenes'in içinde bulunduğu şartlara yeterince değinilmemiş olmasıdır. Oysaki Savaşın sonucunu tayin eden en önemli etken Malazgirt Savaşı öncesinde Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik durum ile sefer sırasında Bizans ordusunun içinde bulunduğu şartlardır. Bu hususlar doğal olarak Bizans kaynaklarında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Sunacağımız tebliğde Bizans kaynaklarındaki bilgiler ışığında Malazgirt Savaşı öncesinde Bizans tarafında yaşanan gelişmeler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklular, Bizans İmparatorluğu, Malazgirt, Alp Arslan, IV. Romanos Diogenes

SULTAN ALPARSLAN’IN MALAZGİRT ZAFERİ ÖNCESİ “MANEVİ GÜCÜ ve PSİKOLOJİSİ” ÜZERİNE BİR DENEME

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ATICI ARAYANCAN

Hitit Üniversitesi

“Ey Allah’ım sana müvekkil oldum ve bu cihatla sana yaklaştım, senin katında secedeyim ve sana yalvarıyorum” diyerek Malazgirt Zaferi öncesi ellerini havaya kaldırıp yakaran Selçuklu Sultanı Alparslan’ın psikolojisini ve motivasyonunu kuvvetlendiren en önemli unsur Allah inancı ve İslamiyet olmuştur. Bunun dışında etrafında kendisine destek veren fakihî ve imamı Ebû Nasr Muhammed b. Abdülmelik el-Buhârî el-Hanefî’nin yanında Abbasi Halifesi Kaim Bimerillah’ın emri ile hazırlanan duanın minberlerde okutulmuş olması Alparslan’ın savaş motivasyonu ve psikolojisinde itici gücü oluşturken, savaş öncesinde halkına ve ordusuna doğru mesajı vermesini sağlamıştır. Zafer öncesi beyaz elbise giyerek ordusuna yaptığı dua ve motivasyon konuşması onun bu başarı için ne kadar hazır bir psikolojide olduğunu göstergesidir.

Bu bildiride, Sultan Alparslan’ın Malazgirt Zaferi öncesi bir lider, sultan ve insan olarak motivasyonu ve psikolojisinin genel durumu ele alınırken, kendisine güç ve destek veren unsurlar birkaç başlık altında değerlendirilmeye çalışılıp, Sultan-İnsan paralelinde bazı çıkarımlar elde edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Alparslan, Malazgirt, Motivasyon, Selçuklu, İslam

MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ'NİN GÜNEY KAFKASYA TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Dr. Öğr. Üyesi Elçin NECİYEV
Muş Alparslan Üniversitesi

1016 yılında Anadolu'ya sefer çıkan S. Alparslan burada Ermenilerle karşılaşır ve onların karşısında mağlup olur. Mağlup olduktan sonra geriye Nahcivan'a çekilir. Burada hâkimiyetini kuvvetlendirir. Çağrı ve Tuğrul Beylerle bir araya gelen Alp Arslan yeniden Ermeniler üzerine sefere hazırlanır. Kısa zaman sonra başarı elde eder. Bundan sonraki hedefi Anadolu olacaktır. Selçuk Sultanın bu zaferi Bizans'ı teşviş düşürür ve Doğu Anadolu Politikasında değişikliğe gider. İlk Başta Gürcü Krallığını ele geçirir ve Trabzon'a kadar olan toprakları kendi topraklarına katar. Bu durum Türkleri çok ciddi manada endişeye sevk eder.

Alp Arslan Başkent olan Reyden hareketle Azerbaycan'a doğru yola koyulur ve Aras Nehrini geçerek orduyu iki kola ayırır.

1068 yılında Şeki üzerine yürüyen Alp Arslan buradan Gürcü ve Arslan içerideki meseleleri hallettikten sonra tekrar asıl hedefi olan Anadolu'ya doğru harekete geçti. Sultan Alp Arslan, Bizans'a karşı savaş hazırlıklarına başladı. Selçuklu ve Bizans orduları arasında 26 Ağustos 1071'de Malazgirt'te başlayan ve Selçuklu Ordusunun üstünlüğü ile sonra eren bu savaşın sonunda Bizans İmparatoru Diogenes esir edildi. Bu zaferle birlikte iki taraf arasında yarım asırdır devam eden bu mücadeleler son bulmuş, Anadolu, Kafkasya ve Azerbaycan'da ortaya çıkan yeni siyasî teşekküller ile birlikte bu bölgelerin Türk yurdu haline gelme süreci başladı.

Anahtar Kelimeler: Sultan Alparslan, Malazgirt Muharebesi, Güney Kafkasya

MALAZGİRT SAVAŞI'NDA SELÇUKLULAR

Prof. Dr. İlhan ERDEM

Ankara Üniversitesi

Türk Tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri Selçukluların tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte, İslam Dünyasına hakim olarak yeni bir devlet kurmaları olmuştur. Devletin kuruluş aşamasında Türkmenlerin büyük katkısı olmakla beraber, Tuğrul Bey ile başlayan süreçte bu zümreler merkezden uzaklaştırılmış ve adeta kaderini terk edilmişti. Ganimetlerden ve devletin nimetlerinden yararlanamayan Türkmenler arayış içindydiler. Bir ara İbrahim Yinal etrafında toplanmışlarsa da iktidarı ellerine geçirememişler; Alparslan'a karşı da daha çok Kavurt'un yanında yer almışlardır.

Malazgirt Savaşı arifesinde de daha çok Anadolu ve Bizans sınır bölgelerinde toplanmışlardır. Bu kez Kutalmışoğulları Umut kaynakları idi. Böyle bir ortamda gelen ve Bizans ile yaşanan Malazgirt Savaşı, Türkmenler ve Selçuklu merkezi yönetimini bir araya getirme fırsatını vermiştir. Bu gelişme neticesinde Türkmenler kazançlı çıkmak suretiyle, Anadolu ve Suriye'nin sahibi olma fırsatını yakaladılar. Tebliğimizde bu süreç detaylı olarak anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt, Selçuklu, İbrahim Yinal, Türkmenler.

MALAZGİRT SAVAŞI ÖNCESİNDE BİZANS İMPARATORLUĞU'NUN DURUMU

Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK

Gazi Üniversitesi

Anadolu topraklarında Roma İmparatorluğu'nun mirasçısı olan Bizans İmparatorluğu, V. Asrın başında hakimiyet alanını Doğu Anadolu ve Kafkasya'ya doğru genişletme gayreti içinde olmuştur. İmparatorluk adına Anatolyus adlı komutan, 405 yılında bugünkü Erzurum havalisine hakim olmuş ve zamanın imparatoruna (II. Teodosios) izafeten burada kurulan şehrin adını Teodosiopolis olarak belirlemiştir. Kuruluşu itibarıyla bir karargah şehri özelliği arz eden Teodosiopolis, imparatorluğun doğuda Sasanilerle yürüttüğü mücadeleler için çok önemli bir askeri üs olmuştur.

Bizans-Sasani mücadeleleri altıncı asırda başlamış ve uzayıp giden bu mücadeleler Anadolu'nun özellikle doğusu için tam bir felaket olmuş, bölgenin büyük bir kısmı harabeye dönmüştü. Sasani İmparatorluğu'nun Müslüman Araplar tarafından yıkılmasından sonra, bölgede bu defa birkaç asır devam eden Arap-Bizans mücadeleleri, Anadolu'nun büyük bir kısmını tahrip ederek bu coğrafyada asırlardır sürmekte olan medeniyet birikimini tükenme noktasına getirmiştir.

İslam akınlarına karşı Anadolu topraklarını savunmaya çalışan İmparatorluk, daha Heraklius ve halefleri zamanından itibaren bu ülkeyi "Tem" adı verilen eyaletlere ayırmıştı. Bu Tem'lerin önemli bir kısmı, Anadolu'nun İslam akınlarına daha fazla maruz kalan doğu ve güneyinde oluşturulmuştu. Mezopotamya Temi (Erzincan), Sebast Temi (Sivas), Kolonya Temi (Şebinkarahisar), Likandos Temi (Malatya), Ani Temi, Vaspurgan Temi, İberya Temi bunlardan Doğuda olanlarıdır.

Abbasi hanedanının idaresinde İslam Devleti X. Asırdan itibaren parçalanmaya başlayarak güçten düşüncü, üç asırdan beri Anadolu topraklarında Bizans'a karşı sürdürdüğü mücadeleyi de kaybetti. Bu sayede X. Asır itibarıyla Anadolu'daki Tem'lerine yeniden hakim olan Bizans İmparatorluğu, buralarda siyaseten, maddeten ve manen bir imar seferberliği başlatma imkanına sahip değildi. Oysa asırlardır süregelen muharebelerin ve mücadelelerin sebep olduğu tahribattan dolayı bu Tem'lerin süratle imara, üzerinde yaşayan halkların da güven ve refaha ihtiyacı vardı. Güçten düşen imparatorluk idaresi ise imar, güven ve refah konusunda üzerine düşenleri yapamadığı gibi, iyice bozulan ekonomisinin çarklarını döndürmek üzere halktan gücünün üstünde vergi toplamının derdine düşmüştü.

XI. Asırda başlayan ve Malazgirt savaşına kadar devam eden Türk akınlarının gerçekleştiği zaman dilimi içinde, Bizans İmparatorluğunun Anadolu topraklarında durum özetle bu şekildeydi. Bu bildiride kaynak (Alexiad, Bryennios, Abu'l Farac, Mateus) ve tetkik eserlerden faydalanılarak özet olarak verilen hususların ana hatlarıyla ayrıntısı ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt Savaşı, Bizans İmparatorluğu, Teodosiopolis, Selçuklular,

MALAZGİRT ZAFERİ'NDE MUHAREBE BÖLGE KUVVETLERİ

Doç. Dr. Taner YILDIRIM

Fırat Üniversitesi

Ülkemizde Malazgirt Zaferi ile ilgili tartışmalı bir çok hususun olduğu hepimizin malumudur. Örneğin savaşın gerçekte hangi gün olduğu, Bizans ve Selçuklu ordusunun kimlerden ve kaç kişiden oluştuğu konuları tartışmalıdır. Özellikle Malazgirt zaferi ile ilgili en dikkat çekici meselelerden biri olup kamuoyunda sıklıkla gündeme gelen mevzu ise, savaş esnasında Selçuklu ordusundaki Kürtlerin varlığı ile ilgilidir. Malazgirt Savaşı'nda Selçuklu ordusunda Kürtler var mıydı? Sayıları ne kadardı? Selçuklu ordusunun ne kadarlık bir kısmını teşkil ediyorlardı? Zaferin kazanılmasında nasıl bir katkıları oldu? Malazgirt Savaşını Türkler ile Kürtler birlikte mi kazandılar? gibi hususlar cevap arayan soruların başında gelmektedir. Toplum nezdinde yapılan değerlendirmelerde bu sorulara verilen cevaplar, genellikle bilimsellikten uzak, tartışmacıların daha ziyade siyasal kimliklerine ve milliyetçi söylemlerine göre şekillenmektedir. Biz bu konuyu tüm ön yargılardan ve tarafgirliklerden arındırılmış bir şekilde dönemin kaynaklarını ve buradaki sahih bilgileri esas alarak elimizden geldiğince değerlendirmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt Savaşı, Selçuklu Ordusu, Türkler, Kürtler

MALAZGİRT SAVAŞI VE ANADOLUDAKİ PAVLİKANLARIN DURUMU

Dr. Öğr. Üyesi Celal ÖNEY

Muş Alparslan Üniversitesi

Pavlikan mezhebi Hristiyanlığın heretik bir koludur. Bizans kilisesine karşı gösterdiği direnç bu kilisenin özellikle VII. ve IX. yüzyıllar arasında Anadolu’da Ortodoksluğu yaymaya çalışmasına ve kilise teşkilatını kurmasına engel olmuştur. Anadolu coğrafyasına hâkimiyet için giren Araplar ve sonrasında Türkler ile farklı din inançları ve Bizans’a karşı mücadele gibi ortak paydalar sayesinde işbirliği içerisine giren Pavlikanlar sadece Anadolu’da etkili olmayıp inançlarını Bakan coğrafyasına da taşıyarak Balkanların da siyasi, sosyal ve dini bir şekillenme içerisine girmesine de neden oldular. Bu araştırmamızda Pavlikanların kim olduğu, nasıl bir dini inanca sahip olduğu, Bizans ile yaşadıkları sorunlar, Anadolu’daki yerleşim yerlerinin hangi bölgeleri kapsadığı, Araplara karşı tavırları ve 1071 Malazgirt savaşı ile Türkler ile temasları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bizans, Hristiyanlar, Pavlikanlar, Anadolu

MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ'NDEN ÖNCE ANADOLU'DA TÜRK VARLIĞI

Prof. Dr. Salim CÖHCE

İnönü Üniversitesi

Türkistan'ın batı kesimlerinde; Hazar denizinin kuzeydoğusu, Aral gölünün kuzeybatısına düşen, takriben bugünkü Kazakistan bozkırları ile Altay Dağları arasındaki sahada, ilk defa Atlı Göçebe Bozkır Kültürü dediğimiz bir kültürün temsilcisi olarak bilindiği kadarıyla milattan önce üç bininci yıllarda tarih sahnesinde görünen Türkler, çeşitli kültür aşamalarından geçtikten soma bilhassa Asya kıt 'asının orta ve batı kesimlerinde cihanşümül devletler kurmuş bir millettir. Bunun yanında Türk nüfuzu; bugünkü Karadeniz'in kuzeyindeki ovalar, Macaristan, Balkanlar, Anadolu, Azerbaycan, İran, Afganistan ve Çin Seddi önlerinde de tarihin en eski zamanlarından günümüze kadar etkili olmuştur.

Bazı ilim adamları çok eski zamanlarda Türklerin İran yaylası üzerinden Mezopotamya'ya inmiş olmalarını mümkün görmektedirler. Ancak, bu görüşe temel olan ve ilk medeni kavim sayılan Sümerlerin menşei meselesi halen çözülebilmüş değildir. Bu hususta görüş ileri süren ilim adamlarının düşünceleri de henüz yeterli derecede tarihi materyalin desteğinden mahrum bulunmaktadır. Bunun yanında gerek Hakkari Trişin yaylalarında ele geçen ve tamamen zoomorfik üslupla meydana getirilmiş kaya resimleri, gerekse Kağızman Yazılıkaya'da bulunan yine aynı formda sitleze edilmiş figürler ve nihayet Hınıs-Tekman güzergahı üzerindeki Cundi Mağaralarında bu güne kadar ulaşan verilerle son zamanlarda ülkemizin değişik yörelerinde, bilhassa Ankara'nın bazı ilçelerinde tespit edilen kaya resimleri büyük oranda Türklere mal edilebilirse de daha bu hususlarda pek çok çalışmanın yapılması gerektiği de bir gerçektir. O sebeple, Anadolu'da Türk nüfuzunu, yani Türk varlığını, son araştırmaların ortaya koyduğu şekilde M.Ö. 1. binden itibaren, bir başka deyişle gönümüzden üç bin yıl önce başlatmak zorunda kalmaktayız. Bu bağlamda tebliğimizde Malazgirt Meydan Muharebesinden önce Anadolu'da Türk varlığı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Selçuklular, Moğollar, İlhanlılar, Muş, Malazgirt ve Çevresi

TARİH-İ İSLAM'DAN BİR PARLAK SAHİFE: ALPARSLAN

Doç. Dr. Seydi Vakkas TOPRAK

Adıyaman Üniversitesi

Hayatı hakkında kısıtlı malumat edinebildiğimiz Hilmizade İbrahim Rıfat isimli bir yazar, İslam tarihinin gelen şahıslarıyla ilgili çok sayıda risale yazmıştır. Yazarın kaleme aldığı Ashab, Fukaha ve Müctehidler, Hazret-i Ömer ve Adaleti, Ebu Ubeyde bin Cerrah, Sa'd bin Ebi Vakkas, Hz. Hüseyin ve Vaka-i Dilsûz-ı Kerbelâ, Hz. Ali ve Cemal Vakası, Hazret-i Ali ve Muaviye Sıffin Vak'ası, Tarih-i İslamdan Parlak Bir Sahife: Halid Bin Velid, Ömer b. Abdülaziz Yahut Padişah Böyle Olmalı, Hz. Osman ve Şehadeti, İmam Şafii Yahud Bir Hatıra, Salahaddin-i Eyyubi ve Esasü'l-Ahlak" gibi eserlerin çoğu Osmanlıcadır. Müellifin bu çalışmada tanıtacağımız Tarih-i İslam'dan Parlak Bir Sahife: Alparslan isimli risalenin de

Osmanlı Türkçesi'nden günümüz Türkçesi'ne henüz aktarılmadığını tespit ettik. Hilmizade'nin bu çalışmada tanıtacağımız Sultan Alparslan hakkındaki risalesi ifade başlıklı girişten sonra Selçukluların soyu hakkında bilgi vermektedir. Eserde Selçukluların Maveraünnehir çevresine gelişi, Selçuklu Devleti'nin kuruluşu, Ertuğrul (Tuğrul) Bey'in tahta geçişi, Nişabur ve Horasan'ın alınışı gibi ilk fetihler ile taht kavgaları işlenmiştir. Ertuğrul Bey dönemi, Bağdat'tın muhafazası, Ertuğrul Bey'in ölümü ve sonrasında çıkan iç isyanlar ve nihayet Alparslan'ın tahta geçişi ele alınmıştır. Alparslan'ın saltanat dönemi, kazandığı zaferler, özellikle Azerbaycan, Gürcistan ve Halep taraflarının fethine geniş yer ayırmıştır. Alparslan'ın Rum İmparatoru Romanos (Bizans İmparatoru Romen Diyojen) karşısında Malazgirt'te kazandığı büyük zafer teferruatlı olarak kaleme alınmıştır. Son kısımda ise Alparslan'ın Sahip olduğu meziyetlere yer verilmiştir. İkinci Meşrutiyet döneminde rüştiye seviyesinde eğitim veren Kenzü'l-Maarif Mektebi'nde bir dönem müdürlük yaptığını öğrendiğimiz müellif, diğer eserlerinde yaptığı gibi Alparslan hakkındaki eserde de faydalandığı kaynakları belirtmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Tuğrul Bey, Alparslan, Selçuklu Devleti, Malazgirt.

MALAZGİRT

MEYDAN MUHAREBESİ VE SULTAN ALPARSLAN ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

MALAZGİRT SAVAŞI ÖNCESİ VE SONRASINDA SULTAN VE ETRAFINDAKİLERİN TAVIRLARI

Doç. Dr. Yahya BAŞKAN

İnönü Üniversitesi

Malazgirt Savaşı öncesi ve sonrasında Sultan Alparslan ve etrafındaki vezir, din adamı, asker ve memlûklarıyla alakalı kaynaklarda ilginç anekdot ve diyaloglar nakledilmektedir. Bu nakiller özellikle savaş öncesi Nizamülmülk'ün Hemedan'a dönmesi ve Sultanın askere konuşması etrafında yoğunlaşmaktadır. Savaş sonrasında da Romen Diyojen ve yine Nizamülmülkle bir memlûk üzerinden neredeyse bütün kaynaklarda ortak kayıtlar bulunmaktadır. Her ne kadar zikredilenler tarihi bir olayın aktarılması gibi gözükse de Romen Diyojen'le alakalı anlatımlar Sultan'ın meşrulaştırılıp yapmış olduğu hareketler olumlamaya matuf olsa da Nizamülmülk üzerinden nakiller onun olumsuzlanması şeklinde anlaşılmaya açık durmaktadır. Sunumumuzda bu ve buna benzer anlatımlara değinilecektir.

Tebliğimizde yeni kaynak veya yeni bir bilginin ortaya çıkarılmasına çalışılmayıp mevcut kaynaklarda verilmiş olan malumatın satır aralarından hareketle yorum denemesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sultan Alparslan, Nizâmülmülk, Selçuklu, Romen Dyojen

SULTAN ALP ARSLAN'IN DARP ETTİRDİĞİ SİKKELER

Dr. Öğr. Üyesi Sadi Süleyman KUCUR

Marmara Üniversitesi

Büyük Selçuklu Devletinin ikinci hükümdarı ve Anadolu fatihi Sultan Alp Arslan'ın 20 kadar şehirde darp ettirdiği ve tamamına yakını dinar olan sikkeleri günümüze ulaşmış durumdadır. Bu sikkeler Alp Arslan'ın meliklik ve sultanlık döneminde kullandığı unvan, lâkab, künye ve semboller ile hakim olduğu şehirler hakkında bilgi edinmemizi sağlayan en güvenilir ve birincil kaynaklardır. Bütün bunların yanı sıra siyasi tarihi tamamlayıcı bilgiler de sunarlar.

Alp Arslan'ın meliklik dönemine ait sikkelerinde, vefat edinceye kadar babası Çağrı Beğın adına yer verdiği, Sultan Tuğrul Beğın adının bulunmadığı, çoğunlukla unvan, lâkab ve künye de kullanmadığı görülür. Tarihi okunamayan ve babasının vefatından sonra darp ettirdiği anlaşılan bir dinarında kendisi el-emîrû'l-ecell, Tuğrul Beğ es-sultânü'l-muazzam unvanlarıyla zikredilmiştir. Sultanlık döneminde genellikle es-sultânü'l-muazzam ve buna ilave olarak şâhânşâh ve melikü's-İslâm unvanlarını kullanmış, bazılarında ise melikü'l-Arab ve'l-Acem veya melikü's-şark ve'l-ğarb da eklenmiştir. Bazı sikkelerinde es-sultânü'l-a'zam unvanı da görülür. Lâkabı 'adudü'd-devle, künyesi ise ebû şücâ'dır. Bazı sikkelerinde sembol olarak kullandığı ok ve yay düzenli değildir. Babası (ok yayın içinde) ve amcası (ok yayın sağ veya solunda) ile Musa Yabgu ve oğulları (sadece yay) gibi de kullanmıştır.

Anahtar Keimeler: Sultan Alparslan, Sikke, Nümizmatik

ZAFER SAĞLAYAN MATERYALLER: OK VE YAY

Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇIPLAK

Muş Alparslan Üniversitesi

Dünya tarihini değiştiren olaylar biri diğerini tetikleyen domino etkisi gibidir. Bu tesirli değişim bütün şartların o işin gerçekleşmesi için bir araya gelmesi ile mümkün olmuştur. Büyük Selçuklu Devleti'nin kuruluşu, Doğu Roma'nın iç siyasi durumu, Ortadoğu'nun mezhepsel farklılığı siyasi konjonktürü belirlerken Sultan Alparslan'ın muzaffer olduğu Malazgirt Savaşı kendisinin liderlik vasıfları ile ilintili olduğu gibi burada kullandığı savaş gereçlerindeki maharetiyle de ilgilidir. Türklere özgü atlı okçu taktik ve becerisi, bu savaşçıların dörtnala giderken inanılmaz bir hızla ve isabetle üst üste ok atmalarını mümkün kılmıştır. Anadolu'nun kapılarını Müslüman Türklere açan Malazgirt Zaferi (Manzikert), hafif silah olarak belirtilen ok ve yayın ustaca kullanıldığı ve atlı okçu birliklerin savaş stratejilerinin başarı getirdiği önemli bir savaştır. Bu meyanda İslamiyet'ten önce ve sonra savaşların değişmez silahı olan ok ve yay zafere katkı sağlayan materyaller olarak karşımıza çıkmaktadır. Selçuklular bu becerileriyle Maverâünnehir, Horasan, Irak ve Suriye'de Türk hâkimiyetini uzun yıllar devam ettirdikleri gibi Anadolu'nun kapılarını Türklere açarak buranın Türk yurdu olmasını sağlamışlardır. Bir meydan savaşı silahı olan ok ve yay Malazgirt Meydan Savaşı'nda Doğu Roma ordusuna karşı en tesirli silâh olarak kayıtlarda yer almıştır. Bir savaş malzemesi olmasının yanında hem siyasi olarak hâkimiyet alametlerinden biri hem de hukuki mana ifade etmesi bakımından da ayrıca önem arz eder. Malazgirt Savaşı'nda her iki ordunun da mevcudu hakkında verilen farklı bilgilere rağmen niteliği hakkında verilen malumatta birlik söz konusudur. Şüphesiz cesaret, disiplin ve mahrumiyete tahammül gibi vasıflar bulunmadıkça, yalnız teşkilât ve strateji ne kadar mükemmel olursa olsun, neticede pek mühim bir rol oynayamaz. Bu vasıflar dolayısıyla Türklere, tarihleri boyunca çok defa üstün düşman kuvvetlerini mağlup etmişler ve yabancı kavimler üzerinde hâkimiyet kurmuşlardır. Selçuklu ordusunda ok ve yay, kalkan, mızrak, kılıç, gürz, sapan, nacak, bıçak olarak tasnif edilen hafif silâhlar kullanılmıştır. Türklere, savaşlarda kullandıkları silâhları kendileri imâl etmişler ve bu geleneği “namus” olarak niteleyerek yüzyıllarca devam ettirmişlerdir. Türk yayları daha hafif, kalkanları ise daha hafif ve küçüktür. Okları, bir millik mesafeye kadar ulaşır ve savaş sırasında bir okçunun yanında taşıdığı ok sayısı 30 ile 50 arasında değişmektedir. Kullanılan yayın libresi ne kadar yüksek olursa gerginliği artar ve o kadar uzun mesafeye ulaşır tesiri de o denli büyük olmaktadır. Sultan Alparslan'ın yay germe ve ok atmadaki maharetine rağmen asi Berzem Kalesi Kûtvâli Yusuf Hârezmî'ye attığı okun ilk defa hedefini bulamaması onun hayatına mal olan bir ironi olarak tarihte yerini almıştır.

Bu bildiride Malazgirt Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasını sağlayan etmenlerden ok ve yayın askeri, siyasi ve hukuki durumu kaynaklardaki bilgiler ışığında incelenmiş ve izah edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt, Alparslan, ok, yay, hakimiyet.

MALAZGİRT'TEN MİRYAKEFALON'A OSMAN TURAN VE SELÇUKLU “TÜRKİYE”SİNİN İNŞA SÜRECİ

Prof. Dr. Üçler BULDUK

Ankara Üniversitesi

“Türkler nasıl Orta Asya’dan Anadolu’ya göç edip yerleştilerse, Osman Turan da yerinde bir karar ile, tıpkı ataları gibi, Orta Asya Türk tarih ve medeniyetinden, Türklerin bu yeni vatanının tarihine geçti ve Anadolu’da karar kıldı. Gerçekten Anadolu Selçuklu Tarihi, hayatının sonuna kadar Osman Turan’ın ilmi çalışmalarının ağırlık noktasını teşkil etti” der, Mehmet Altay Köymen, meslektaşı Osman Turan’ı tanımlarken. Pek çoğu hala aşılamamış olan eserlerine bakıldığında da onun ilmi hayatını Türklerin Anadolu muhaceratına, Selçuklu tarihine ve Türk-İslam fikriyatına hasrettiğini görebiliriz. Osman Turan, Malazgirt Zaferi’nin 900. Yıldönümüne yetiştirmeye çalıştığı “Selçuklular Zamanında Türkiye” adlı muhteşem eserinde, Anadolu’nun Türkleşmesi hadisesinin Selçukluların tarihi rolleri ile büyük Türk muhaceratının öneminin kavranamadığı için batılılar tarafından tam anlaşılamadığını belirtir. Bu nedenle “Anadolu’ya vukubulan nüfus akınının azametini bilmeyen bir takım alimler bu memleketin Türkleşmesini ya yerli halkların imhası veya toptan din değiştirmeleri neticesi sanarak bu sakat görüş üzerinde fikirler bina etmişlerdir” yorumunda bulunur. Ancak bu “sakat” düşüncenin çağdaş versiyonları hala mevcudiyetini korumaktadır. Peacock örneğinde görüleceği gibi “Türkiye” teriminin Ortaçağ’daki Müslüman Anadolu’ya uyarlanmasını anakronistik bir yaklaşım niteleyenler veya “Türkiye Selçukluları” tabirini günümüzde de kabullenemeyenler bulunmaktadır. Bir anlamda Anadolu’yu yurt yapma ve yurt tutma savaşları olarak nitelediğimiz Malazgirt’ten Miryakefalon’a uzanan süreci kabul etmek istemeyenler sadece tarihdeki muarızlar değil, günümüzdeki bazı tarihçiler de hala bu düşüncede sabitler...

Küçük Asya, Rum veya Anadolu Selçukluları gibi tanımlamalardan “Türkiye Selçukluları”na geçiş sürecinin fikri temelleri ve inşaa süreci bildirinin asıl konusunu oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Selçukluları, Anadolu’nun Türkleşmesi, Osman Turan

TÜRKİYE’DE MALAZGİRT ALGISININ EVRİMİ

Doç. Dr. Mustafa ALİCAN

Muş Alparslan Üniversitesi

1071 yılında meydana gelen Malazgirt Savaşı’nda, Sultan Alparslan liderliğindeki Selçuklular İmparator Romanos Diogenes’in komutasındaki Bizans ordusunu ağır bir hezimete uğratmıştı. Bu savaş Türk ve İslâm tarihi için olduğu kadar dünya tarihi için de dikkate değer sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuş, tarih savaştan sonra yeni ve farklı bir evreye girmişti. Bununla birlikte Malazgirt Savaşı’nın sonuçları kısa vadede görülememiş, zaman içerisinde ve kademe kademe idrak edilmiştir. Yine tarihin toplumlar ve ilim erbabı tarafından kavranma biçiminin zaman içerisinde farklı özellikler arz etmesi de savaşın sahip olduğu önemin uzun süre olduğu gibi takdir edilememesi gibi bir sonuç doğurmuştur. Bugün hem ülkemizde hem de dünyanın diğer yerlerindeki Malazgirt algısının, örneğin yüz ya da yüz elli yıl önce mevcut olmaması da dikkate alındığında, siyasî olaylar kadar tarih düşüncesinin, hatta toplumların yeni tarihî devir ve olgular karşısında aldıkları konumun da tarihî hadiselerin anlaşılmasında etkili olduğu açık bir biçimde anlaşılmaktadır. Nitekim zaferin sonuçlarını görece en yakın haliyle idrak eden Osmanlılar döneminde Malazgirt Savaşı’na dönük belirgin bir göndermeye tesadüf edilemiyor olmasına rağmen, 19-20. yüzyıllar itibarıyla zafere yönelik atıfların yoğunluk kazanması bunu açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Bildirimizde, Malazgirt Savaşı’na dönük anlamlandırma faaliyetinin ülkemizde hangi evrelerden geçtiği ve bugün hangi noktada bulunduğu meselesi ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt, Selçuklular, Bizans, Algı, Sultan Alparslan, Romanos Diogenes.

MUŞ ALTINOVA GAZETESİ EKSENİNDE DEMOKRAT PARTİ VE 1960 İHTİLALİ DÖNEMLERİNDE MUŞ'TA MALAZGİRT ZAFERİ KUTLAMALARI

Dr. Öğr. Üyesi Fadime TOSİK DİNÇ

Muş Alparslan Üniversitesi

Malazgirt 1071 Zaferi, Osmanlı Devleti, Cumhuriyet'in kuruluş yılları ve sonrasında öyle çok bilinen, öne çıkarılan kutlanan tarihi olgu değildi. Bu ihmali Türk Milleti'nin büyük hadiseleri tabii görmeye alışmış bir millet olmasından arayabileceğimiz gibi Osmanlı Devleti'nin ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki tek parti iktidarının tarih anlayışından da kaynaklı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Cumhuriyet'in ilk yıllarında 26 Ağustos deyince akla yalnızca ve yalnızca Başkumandanlık Meydan Muharebesi, yani Atatürk ve Cumhuriyet'le özdeşleşmiş Büyük Taarruz gelmekteydi. Bu zaferin kutlamaları yerel ve ulusal düzeyde yapılmakta ve dönemin gazetelerinde manşete çıkan haberlerle verilmekteydi.

Malazgirt Zaferi'nin tarihi olan 26 Ağustos'un millî bayram olması gerektiği fikri ise ilk defa 1925 yılında çıkmaya başlayan Anadolu Mecmuasının 5. Sayısında "Millî Bayramımız" adlı makalesinde Necip Âsım (Yazıksız)'a aittir.

Tek partili dönem süresince yaptığımız gazete taramalarında ulusal basında 26 Ağustos Malazgirt Zaferi kutlamaları ile ilgili bir habere rastlamadığımız gibi Muş özelinde dönemde bir gazete mevcut olmadığı için Muş'ta Malazgirt Zafer kutlamalarının yapılıp yapılmadığını basın üzerinden takip edemedik. Ancak Muş Halkevi ve Malazgirt Halkodası ile ilgili Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki kayıtlarda konu ile ilgili bir kutlamaya rastlayamadık.

Demokrat Parti iktidarında Muş'ta yerel düzeyde Malazgirt zaferi kutlamaları yapılmış, 1959 yılı 26 Ağustos günü zaferin 888. kutlamalarına Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve bazı bakanlar katılmıştır. Böylece Malazgirt Zaferinin 888. Yıldönümü ulusal basında da yer bulmuştur.

Muş'ta, ilk defa Nazif Kurucu ve Talat Sungur tarafından "Siyasi, Müstakil Mahalli Gazete" sloganıyla "Muş gazetesi" 15 Aralık 1952'de Ankara'da Nur Matbaası'nda basılmıştır. Şehirde bir matbaanın olmaması gazetenin devamını mümkün kılmamış ve gazete ilk sayıdan sonra yayın hayatına veda etmiştir. Muş'ta ikinci olarak yayınlanan "Muş Altınova gazetesi" ise 5 Ocak 1953'te "Siyasi ve Müstakil Gazete" sloganıyla 4 sayfa olarak Vahdettin Toplu tarafından çıkarılmıştır. Ve gazete incelediğimiz dönem süresince de çıkmaya devam etmiştir. Bu sebeple de Muş'ta Demokrat Parti ve 1960 İhtilali dönemi yapılan Malazgirt Zaferi kutlamalarını takip edebilme şansımız olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt Zaferi, Demokrat Parti, Altınova Gazetesi, Muş

‘YERLİ’ VE ‘MİLLİ’ BİR DÜŞÜNCE: ANADOLUCULUK ANADOLU MECMUASI’NDA VATAN, MİLLİYET VE TARİH TARTIŞMALARI (1924-1925)

Dr. Öğr. Üyesi Ercan ÇAĞLAYAN
Muş Alparslan Üniversitesi

20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan Anadolu düşünce, Turan-Anadolu ikileminde ‘yerelliği’ ve ‘yerliliği’, dolayısıyla Anadolu’yu merkeze alarak içerisinde neşvü nema bulduğu pan-Türkizm akımına çeşitli eleştiriler geliştirerek yeni bir düşüncenin temellerini atmıştır. “İslamcı Türkiyecilik” ve “Milliyetçi Anadoluçuluk” isimleriyle de literatürde yer alan Anadoluçuluk düşüncesi, geç Osmanlı döneminde “hudut tanımayan” kurtuluş ideolojileri yerine ulus-devletin ve ulusun kurucu unsurları arasında teritoryayı/coğrafyayı esas alarak “hudutları belli olan” bir milliyetçilik ideolojisidir. Daha açık bir biçimde ifade etmek gerekirse Anadoluçuluk, 1071 Malazgirt Zaferi’yle ‘vatan’ olmasının temellerinin atıldığı Anadolu coğrafyasını ve bu coğrafyada şekillenen Türk-İslam düşüncesini ve hayat tarzını merkeze yerleştiren bir düşüncedir. Anadolu Mecmuası’nın ve Anadoluçuluk düşüncesinin temelleri Hilmi Ziya Ülken, Mükrimin Halil Yinanç, Z. Fahri Fındıkoğlu ve Remzi Oğuz Arık gibi mütefekkirler tarafından atılmış; ilerleyen zamanlarda mezkûr isimler Anadoluçuluk düşüncesinin en meşhur müdafileri olmuştur.

Bu çalışmada, 1924-1925 tarihleri arasında İstanbul’da on iki sayı yayımlanan Anadolu Mecmuası’nı referans alarak milliyetçiliği coğrafi bir temele oturtan Anadoluçuluk düşüncesini ve bu düşüncenin şekillenmesinde başat yer tutan vatan, millet ve tarih tartışmalarını kritik etmeye gayret edeceğiz. 1071 Malazgirt Zaferi’yle Türk tarihinde yeni bir devir açıldığını ve Anadolu’nun yurt edilmeye başlandığını savunan Anadoluçular, milletin ise Anadolu’da “ortak vatana ve kültüre” sahip olanlar olduğunu iddia etmiştir. Anadolu Mecmuası’nda daha ziyade tarih ve milliyet konularına ağırlık verilmekle birlikte, Anadolu folkloruna ve edebiyatına da göz ardı edilmeyecek ölçüde yer verilmiştir. Bu sınırlı çalışmada, 1071 Malazgirt Zaferi’ni referans alan Anadoluçuluk düşüncesi ve bu düşüncenin şekillenmesinde önemli bir yer tutan ‘vatan’, ‘milliyet’ ve ‘tarih’ mefhumları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Mecmuası, Anadoluçuluk, Vatan, Milliyet, Tarih

KLÂSİK DÖNEM SAVAŞLARININ ÖZELLİKLERİ ve MALAZGİRT SAVAŞI

Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

Fırat Üniversitesi

Sanayi öncesi tarım toplumlarının siyasî, iktisadî, askerî ve sosyo-kültürel alanlarda ortak özellikleri vardır. Bu dönem toplumlarına ortak özellik kazandıran unsur ise, enerji kaynaklarının tabii enerji kaynakları olmasıdır ki, bunlar, insan ve hayvanın kas gücü ile su ve havanın kaldırma ve itme gücüydü. Bundan dolayı bütün klâsik toplumlarda her alanda benzerlikler bulunmaktadır.

Klâsik dönem toplumları saltanatla idare edilir, saltanatın her üyesi saltanatın meşru ve hukukî varisidir. Bu dönemde saltanatla devlet özdeşleşmiş, devlet demek saltanat, saltanat demek devlet demektir. Bu yüzden saltanatın yıkılması, devletin yıkılması ile sonuçlanırdı. İktisadî hayat büyük çoğunlukla ziraata dayanırdı. Bu dönem imparatorluklar çağıdır, kölelik bu dönemin bariz müessesesidir. Böylece devletlerin merkezî orduları, saray muhafız kıtaları kölelerden oluşmuştur. Ateşli silahları kullanılması geç denebilecek bir dönemde olduğu için, askerî güç, büyük ölçüde insan unsuruna dayanıyordu. Ateşli silahlar kullanılmaya başlandığı dönemlerde ve hatta günümüzde gene insan gücüne olan ihtiyaç devam etmektedir.

Bu dönem orduları, klâsik savaş teknolojisine sahiplerdi. Orduların temelini atlı ve yayalardan meydana gelen kara orduları oluştururdu. Coğrafyanın elverdiği ölçüde donanma da kullanılırdı. Bu dönem savaşları devletlerin varlık ve yokluk mücadelesi ekseninde cereyan ederdi. Bu dönem savaşlarında kademe savaşları yoktur, bu yüzden devletlerin bütün güç kaynakları ile teşkil edilen bir ordunun yenilmesi, o devletin önce büyük toprak parçalarını kaybetmesi ve sonunda da devletin yıkılması ile neticelenirdi. Meselâ; İskender'in önce İssos'ta sonra da Musul'da Pers ordusunu yenmesi üzerine Pers İmparatorluğu tarih sahnesinden silinmiştir.

Getirdiği sonuçlar itibariyle Malazgirt Savaşı, klâsik dönem savaşlarına tipik bir örnektir. Bilindiği gibi, Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) maddî-manevî bütün güç unsurlarını toplayarak büyük bir ordu kurmuştu ve Bizans'ın kaderi bu ordunun başarısına bağlıydı. Aynı şekilde Türk ordusu da maddî-manevî bütün güç unsurlarını toplamıştı. Doğu'nun, yani İslam âleminin kaderi bu savaşa bağlıydı. Onun için Halifenin manevî desteği ile bölgenin bütün Müslüman unsurlarının katılımı sağlanmıştı.

Malûm olan sonuç ile Bizans ordusu Malazgirt'te Türk ordusuna yenildi ve Bizans İstanbul'a kadar çekilmek zorunda kaldı, İstanbul'da iktidar değişti, yenilen İmparator öldürüldü. Anadolu Türkler tarafından fethedilmeye başlandı. Bizans ancak 105 yıl sonra 1176'da Miryokefalon'da bir ordu daha çıkarabildi, burada da yenilmesi ile Bizans, Anadolu'daki üstünlüğünü büyük ölçüde kaybetti ve İstanbul ile Rumeli'ne sıkışmış oldu, bu haliyle Malazgirt, Bizans'ın çöküşünün başlangıcıdır. Malazgirt'ten sonra da bir savaşın kaybedilmesiyle devletlerin yıkıldığına dair örnekler sıkça rastlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Klâsik Toplamlar, Bizans, Türkler, Malazgirt Savaşı

MALAZGİRT SAVAŞI'NIN PSİKOLOJİK ANALİZİ

Prof. Dr. Abdüllatif TÜZER

Muş Alparslan Üniversitesi

Malazgirt Savaşı salt birbirlerine rakip iki devlet arasındaki siyasî bir hâkimiyet mücadelesi değil, aynı zamanda iki medeniyetin karşı karşıya geldiği bir kültür çatışmasıdır. Bu savaş ile Ortadoğu coğrafyasının kültürel olarak kim tarafından domine edileceği sorusu cevap bulmuş, bu şekilde bölgede yeni bir dünyanın kapısı açılmıştır. İran, Irak, Anadolu, Suriye ve Filistin başta olmak üzere Müslüman coğrafyasında, İslâm'ın siyasî liderliğini deruhte eden Türklerin önderlik edeceği yeni bir bin yıl başlamıştır. Bu nasıl olmuştur? Asırlardır Arapların kontrolü altında bulunan İslâm dünyasının siyasî liderliği Türklere nasıl geçmiş, İslâmiyet'i benimseme ve İslâm toplumunun parçası olma deneyimleri henüz yeni olan Türkler böyle büyük ve bir kadar da ağır sorumluluğu nasıl üstlenmişlerdir? Bu soru, Malazgirt'te meydana gelen savaşın psikolojik açıdan analiz edilmesi suretiyle önemli ölçüde cevap bulacaktır ki bu da ancak bazı yeni sorulara cevap aramakla mümkün olabilir. Malazgirt Savaşı'nda karşılaşılan iki ordunun temsil etmekte oldukları düşünsel tabanlar nasıl tarif edilebilir? Gerek ordular gerekse liderler böyle bir savaştan ne umuyorlardı? Onları mücadeleye sevk eden motivasyonlar neydi? Neyin davasını güdüyor, hangi iddianın takipçiliğini yürütüyorlardı?

Bildirimizde kısaca belirtmiş olduğumuz sorulara Malazgirt Savaşı ekseninde cevaplar arayacak, İslâm tarihinde Selçukluların liderlik ettiği Türk yükselişinin psikolojik temellerine dönük bazı düşünceler serdedeceğiz.

MALAZGİRT SAVAŞI'NIN YERİ VE ZAMANI HAKKINDA BİR DEĞER- LENDİRME

Prof. Dr. Cihan PİYADEOĞLU

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Malazgirt Savaşı'nın yeri hakkında İslâm kaynakları açıklayıcı bilgi vermezler. Genel itibarıyla savaşın Malazgirt ile Ahlat arasındaki bir yerde yapıldığı kaydı vardır. Bunlar ve Bizans kaynaklarındaki mevcut bilgileri değerlendiren Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu bir karar alarak belirlediği bölgeyi sit alanı olarak kabul etmiştir. Ancak kaynaklardaki bilgiler ve Askeri tarih çalışmaları, savaşın yapıldığı alanın daha güneyde bir bölge olması gerektiğini göstermektedir.

Diğer taraftan yine İslâm kaynakları, savaşın günün hangi saatinde yapılmış olduğu hususunda kesin bir kayıt vermezler. Burada da Sultan Alp Arslan'ın Cuma namazı sırasında veya sonrasında yapmış olduğu konuşma öne çıkartılmaktadır. Bu da savaşın namazdan kısa süre sonra yapılmış olduğu düşüncesine neden olur. Ancak özellikle savaşa katılmış olan Bizanslı müellif Attaleiates'in vermiş olduğu bilgiler, bu düşüncenin zıttı mahiyetindedir. Onun vermiş olduğu bilgilere göre savaş güneş batımına yakın bir zamanda yapılmıştır. Tebliğimizde özellikle Bizans kaynaklarındaki bilgiler çerçevesinde yukarıda bahsedilen meseleler tartışılacak ve bir görüş öne sürülecektir.

MALAZGİRT SAVAŞI'NDA BİZANS ORDUSU

Doç. Dr. Murat KEÇİŞ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Bizans İmparatorluğu olarak anılan Doğu Roma Devletinin ordusu, dönem şartlarına göre bazı düzenlemeler ve ilaveler yapılarak devletin en hayati kurumu olarak yıkılışına kadar varlığını devam ettirmiştir. Bizans İmparatoru Romanos Diogenes tarafından dönemin bütün imkânları seferber edilerek ve Büyük Selçuklu Devleti'ni tamamen ortadan kaldırmaya yönelik hazırlanan Bizans ordusu, seferin başında hayal bile edilemeyecek, büyük bir yenilgiye uğramıştır. Bizans askeri tarihinde çok önemli bir kırılma noktası olarak kabul edilen Malazgirt Savaşı (1071) konusunda bugüne kadar yapılan çalışmalarda daha çok Büyük Selçuklu ordusunun büyük zaferi ve savaşın sonuçları konusundaki tartışmalar ön plana çıkarken, Bizans ordusunun büyük yenilgisinin arkasında yatan stratejik hata tam anlamıyla ele alınmamıştır. Malazgirt Savaşı'nda, geleneksel imparatorluk düşüncesinin etkisiyle, sayısal çoğunluğun ve ideolojik üstünlüğün zafer kazanmak için yeterli sayılması, savaşta Bizans'ın büyük bir mağlubiyete uğramasının temel sebebidir. Bildirimizde Bizans ordusunun stratejisini ortaya koyarak, bu stratejide başarısız olunmasında sadece Romanos'un yanlış stratejisinin mi, yoksa bir dizi hatanın mı sebep olduğu dönemin kaynakları ve VI.-XI. yüzyıllar arasında kaleme alınan askeri el kitapları (taktika) çerçevesinde tartışılacaktır. Bu tartışmada Selçuklu Türkleri karşısında Bizans İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar neden her zaman askeri anlamda başarısız olduğu sorusuna da cevap aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bizans İmparatorluğu, Romanos Diogenes, Malazgirt Savaşı, Selçuklular

SELÇUKLU TÜRKLERİ VE ANADOLU’NUN VATAN EDİNİLMESİ

Prof. Dr. Mustafa KESKİN

Erciyes Üniversitesi

Türklerin ezelden ebede, gün doğumundan gün batımına, yürüyüşlerinde, Anadolu’yu vatan edinmek de varmış. “Kalb-i selim sahibi, sadık, nifak ve riyadan arınmış” Oğuzlar-Türkmenler, çok eski zamanlardan beri Anadolu ile ilgili olmuşlardır. Hun Devleti zamanında, asgari dört defa, Kafkasya üzerinden bu ülkeye gelmişler, Orta Anadolu’dan bir kavis yaparak İran üzerinden yurtlarına dönmüşlerdir. Hun Türklerinin Anadolu’yu yoklamaları alelade bir tecessüs konusu değildir. Anadolu’nun Türkler için vatan olmaya başlamasını, erken zamanlara kadar götürmek doğru olur. Tarihin hesaba gelmeyen hadiselerinden biri, belki de en önemlisi Doğu Roma’nın Türklerle ilk münasebetidir. Ayasofya’nın banisi olan İmparator Justinyanus, Asya’nın ortasında bulunan Türklerle dayanarak, Hint ve Çin’in ticaret yollarını onlarla açmayı ve Doğu Roma’yı İran’ın tavasutundan kurtarmayı düşünmüştür. Bu büyük imparatorun, günün birinde Bizans’a varis olacak Türkleri keşfetmesi, tarihin en düşündürücü cilvelerinden biridir. Bizanslılar, Türkleri kuzeyden Rumeli’ye, Asya’nın ortasından Anadolu’ya yürüyüşlerinden sonra, daha yakından tanımışlardır.

Selçuklu Türkleri Anadolu’yu vatan edinmeye o kadar önem ve öncelik verdiler ki, büyük zaferden on yıl sonra, Karadeniz, Marmara, Adalar Denizi ve Akdeniz kıyılarına ulaştılar. Anadolu’nun güneydoğusundan kuzeybatısına değin beylikler kurdular, Selçuklu hanedanından Kutalmışoğlu Kara Arslan Gazi Süleyman Şah’ın riyasetinde Türkiye Selçuklu Devleti’ne tabi ve O’nunla birlikte bu ülkenin yepyeni bir mahiyet ve görüntü alması için seferber oldular. Anadolu’yu o kadar benimseyip önemsediler ki, papalık tarafından tertip edilen, kısa aralıklarla tevâli eden muazzam haçlı ordularını yüksek bir azim ve imanla karşıladılar, bu toprakları onlara yar etmediler, Asla ye’s’e düşmediler, fütür göstermediler, eş zamanlı olarak bu topraklara damgalarını vurmaya devam ettiler.

HAÇLI SEFERLERİNE GİDEN SÜREÇTE MALAZGİRT ZAFERİ

Prof. Dr. Aydın USTA

Mimar Sinan Üniversitesi

Türklere Anadolu'nun kapılarını açan Malazgirt Zaferi, Selçuklu ve Bizans arasındaki bir vakıa olmasının yanında kısa süre sonra başlayacak Haçlı Seferleri için de tetikleyici bir etki yapmıştır. Nitekim Papa II. Urbanus'un, Kasım 1095'de Clermont'ta yaptığı Haçlı çağrısında bu zaferin sonuçları özellikle vurgulanan iki temel konudan biri olmuştur. Papanın, Türklerin ilerleyişi karşısında ezilen Doğulu Hıristiyan kardeşlere (Bizans'a) yardım söyleminin yanında Müslümanların elindeki Kudüs'ün kurtarılması hedefi yüzbinlerin bir anda harekete geçmesini sağlamış ve böylece Haçlı Seferleri başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında II. Urbanus'un Clermont'taki konuşmasını şekillendiren temel unsur olması dolayısıyla Malazgirt Zaferi, Haçlı Seferlerinin başlıca sebebi durumundadır.

Diğer taraftan söz konusu seferlerin öncesindeki Bizans-Avrupa ilişkileri, yine seferler sırasındaki Bizans ile Haçlılar arasındaki çatışmalar, tarafların dönemin kaynaklarına yansıyan birbirlerine karşı olumsuz bakış açıları, Malazgirt ile Haçlı Seferleri arasındaki sebep-sonuç ilişkisinin yeniden gözden geçirilmesinin gereğini ortaya koymaktadır. Bu sunumda Malazgirt Zaferi'nin, Ortaçağın en önemli olayları arasında yer alan Haçlı Seferleri için gerçek anlamda bir sebep teşkil edip etmediği taraflar arasında geçmişte ve seferler sırasında yaşanan ilişkiler de göz önünde bulundurularak incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt Zaferi, Haçlı Seferleri, Bizans, Selçuklu, Hıristiyanlık

İLHANLILAR DÖNEMİNDE MALAZGİRT VE ÇEVRESİ

Prof. Dr. Neslihan DURAK

İnönü Üniversitesi

Doğu Anadolu Bölgesi'nin "Yukarı Murat-Van Bölümü" içinde ve bu bölümün de orta kesimlerinde yer alan Malazgirt Havzası kuzeybatıda Hınıs-Karaçoban (Erzurum) Havzası, kuzeyde Göksu Çayı ve Kesik Çayı hidrografik havzaları, kuzeydoğuda Tutak (Ağrı) Havzası, doğuda Patnos (Ağrı) Havzası, güneyde Ahlat-Adilcevaz (Bitlis) Havzası ve batıda ise Liz (Eren tepe) Çayı (Muş) havzası ile çevrilidir.

Yukarı Murat-Van havzasında mutedil bir iklim ile verimli bir ova üzerinde yer alan Malazgirt tarihte doğu-batı ve kuzey-güney istikametinde uzanan yolların kavşak noktasında önemli bir merkez olarak gözükmektedir. 1071 Malazgirt Savaşı'nı müteakip Oğuz-Türkmen kitlelerinin gelip yerleştiği bir yer olmuştur. Sultan Alparslan döneminde Malazgirt ve çevresi Emîr Sanduk'a iktâ edildi. XII. yüzyılın başlarında Ahlatşahlar (Sökmenoğulları) Devleti'nin kurucusu ve ilk beyi olan Sökmen devrinde (1100-1122) Malazgirt bu beyliğin sınırları içinde bulunuyordu. XIII. yüzyılın başlarında Ahlatşahlar'ın zayıflamasından yararlanarak bu hânedana son veren Eyyûbîler'den el-Melikü'l-Evhad Necmeddin Eyyûb o sırada Muş'u kuşattı. 607-626 (1210-1229) yılları arasında Ahlat ve ona bağlı olan Muş ve çevresi de muhtemelen Eyyûbîler'in hâkimiyeti altına girdi. 625'te (1228) Van gölü bölgesine inen Celâleddin Hârizmşah Muş ovasında ki köyleri yağmaladı.

XIII. yüzyılın ilk yarısında Moğollar Anadolu'ya girdikten sonra şehri zapt etmişlerdir. Böylelikle Malazgirt'i hâkimiyeti altına almışlardı. İlhanlılar, Hülegü Han döneminden itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu merkezi Musul olan Diyarbekir eyaleti ve merkezi Ahlat olan Van bölgesi eyaleti olmak üzere iki eyalet halinde yönetmişlerdir. Emir Sutay, Ebu Said'in İlhanlı tahtına oturmasıyla 1318'de Ahlat bölgesi valiliğine gönderilmiştir. 1331-1332 senesinde ölümüne kadar Musul, Diyarbekir, Malazgirt bölgesi Emir Sutay tarafından idare edilmiştir. Ebu Said Bahadır Han döneminde Muş ve çevresini mimari açıdan oldukça geliştiği gibi ticarete büyük bir gelişme göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklular, Moğollar, İlhanlılar, Muş, Malazgirt ve Çevresi

XII-XIII. YÜZYILLARDA MALAZGİRT ÇEVRESİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN KAFKASYA MERKEZLİ AKINLAR

Uzm. Zeynep MERCAN

İnönü Üniversitesi

Türkler, tarih boyunca değişik bölgelere yayılmış ve farklı milletlerle çeşitli münasebetlerde bulunmuşlardır. Bu milletlerden biri de hiç şüphesiz Kafkasya'nın en köklü milletlerinden biri olan Gürcülerdir. Gürcülerle ilişkilerin çok eski devirlere kadar dayandığı görülmekle birlikte, asıl yoğun ilişkiler, Büyük Selçukluların ortaya çıkışından sonra başlamış ve Türklerin Anadolu'ya girişinden sonra da devam etmiştir.

Büyük Selçuklu İmparatorluğunun Melikşah'ın ölümüyle içine düştüğü taht kavgaları, Haçlılar ile yapılan mücadeleler ve bilhassa mahallî Türk hükümdarlarının kendi aralarındaki çekişmeler daha önce Türk baskısı ile dağlara sığınmak zorunda kalan Gürcülerin bulundukları bölgelerden inerek Azerbaycan ile Doğu Anadolu'ya yayılmaya çalışmalarına zemin hazırlamıştır. Bunlardan Gürcü Kralı Bagratlı David II (1088-1125), XI. yüzyılın sonlarına doğru en kudretli devirlerini yaşayan Kıpçaklardan sağladığı büyük destekle, bölgedeki göçebe Oğuzları Çoruh Nehri havzasına ve Pasinler'e doğru çekilmeye mecbur bırakmıştı.

David II. aileleri ile birlikte getirdiği büyük Kıpçak kütlelerini memleketinin en güzel yerlerine yerleştirirken onlardan 40.000 kişilik seçkin bir ordu kurmuş ve bu orduyu da Türk usulüne uygun bir şekilde donatmıştır. Bu arada Kayınbabası Atrak ve kayınbiraderlerini de Gürcistan'a davet eden David, bunların maiyetinde gelen Kıpçaklarla birlikte 1120 yılında Gürcistan'da kışlayan Türkmenlere saldıracak ve bu kalabalık konar-göçer grupları imha ile esir ve kaçırmaya mecbur edecektir. II. David, Türklere karşı kazandığı zaferler ve başardığı mühim işlerden sonra bir yandan Karabağ ve Azerbaycan'a yönelirken öte yandan İspir ile Oltu'ya kadar ilerleyerek Saltuklu, Sökmenli, Mengücekli, Artuklu Beyleri ve daha sonra Azerbaycan Atabeyliği ile devamlı bir mücadelenin temellerini atacaktır.

Kıpçaklar, Kral Giorgi III (1156-1184) zamanında da askeri gücü meydana temel unsur olma vasfını sürdürecekler bu arada devletin büsbütün hâkimi haline geleceklerdir. Nitekim güzel kraliçe Tamara (1184-1213) zamanında kuzeyden Sevinç başkanlığında gelen yeni Kıpçak kütleleri bu krallığın askeri ve siyasi alanda tarihinin en parlak çağını yaşamasına sebep olmuştur. Gürcülerin Kıpçaklara dayanarak faaliyetlerini bir müddet daha devam ettirdiklerini ve 1207'de Erzurum'a girdikleri gibi 1210 yılında da o dönemin önemli Türk-İslâm merkezlerinden birisi olan Ahlat önlerine kadar ilerlediklerini görmekteyiz. Bütün bu gelişmelere dair yaptığımız araştırmalar bu tebliğin konusun teşkil edecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk, Gürcü, Haçlılar, Selçuklular

RUS TARİH YAZICILIĞINDA MALAZGİRT MUHARABESİ

Prof. Dr. Alfina SİBGATULLİNA

Rusya Bilimler Akademisi

Rus historiyyografisinde Malazgirt Muharabesi genel olarak Bizans tarih yazıcılığı (Vizanti-noloji) kapsamında araştırılmaktadır. Rus bilim adamlarının Orta çağlardan beri gelen Bizans tarihine olan ilgisi 1724 yılında açılan Sankt Petersburg Bilimler Akademisinde ilmi düzeye konulmuş; XVIII yy.da V.N.Tatitşev, M.V. Lomonosov gibi ünlü Rus tarihçileri başlayan çalışmalar XIX yy.da V.G. Vasilyevskiy, F.İ. Uspenskiy, F.A. Kurganov, V.V. Bolotov, A.P. Lebedev v.s. tarafından devam edilmiştir. Petersburg, Kazan, Moskova ve Odessa şehirlerinde Üniversiteler bünyesinde Bizans tarihini araştırma merkezleri açılmıştır. Bu merkezlerde yapılan çalışmaları koordine etmek amaçlı 1894 yılında Sankt Petersburg'ta mahsus ilmi mecmua 'Vizantiyskiy Vremennik' (Bizans Salnamesi) yayınlanmaya başlamıştır. Aynı zamanda Rusya'nın Osmanlı büyükelçisi A.İ. Nelidov desteğiyle Konstantinopol'de Bizans İmparatorluğu'nun tarihi, kültürü, sanat ve medeniyeti eserlerini incelemek amacıyla Arkeoloji Enstitüsü açılmış ve onun yayın organı olarak çıkan dergide de birçok önemli makale basılmıştır. Rusların Bizans tarihiyle bu denli ilgilenmesi Bizans'ın ortadan kalkmasıyla kendilerini Doğu Hristiyanlığının temsilcisi ve Bizans'ın varisi olarak görmeye başlamasından kaynaklanmıştır. 1071 yılında gerçekleşen Malazgirt muharebesine bu tür çalışmalarda Roma İmparatorluğunun çöküşünde önemli bir dönüm noktası olarak bakılmış ve İmparator Romen V. Diyojen'in yenilgisinin çeşitli nedenleri ele alınmıştır.

I.Cihan Harbı döneminde Rusya'daki Bizans çalışmaları daha çok siyasi içerik almış, 1917' İnkilabından sonra ise kiliseye yapılan baskılar nedeniyle Bizans tarihine olan ilgi sönmüş denilebilir. Sadece 1917-1929'da 'Vizantiyskiy Vremennik'in 23-25. ciltleri yayınlanmıştır. 1947 yılından itibaren bu mecmua düzenli bir şekilde çıkmakta ve Bizans'la ilgili ehemiyetli yazılar içermektedir. Mesela, 1968 yılı 29. sayısında basılan makalede R.A. Guseynov, Malazgirt savaşının Kafkaz halklarına olan tesiri üzerinde duruyor ve bu muharebenin sadece Küçük Asya tarihinde değil, tüm orta çağlar dünya tarihinde önemli yer tuttuğunu vurgulamaktadır.

Tebliğimizde son dönemde Selçuklu Devleti tarihi üzerine yapılan Rusça eserlere de değineceğiz, Norman askerlerinin Malazgirt muharebesindeki rolünü araştıracağız.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Bizans tarihi araştırmaları, Malazgirt Muharabesi.

İSLAM KAYNAKLARINA GÖRE MALAZGİRT SAVAŞI

Doç Dr. Fatih ERKOÇOĞLU

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

1071 tarihinde gerçekleşen Malazgirt Savaşı, Türklere Anadolu'nun kapılarını açması bakımından, dönemin en önemli savaşlarından birisi olup, Türk tarihi için bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Bu savaşa dair kaynaklarımızda sunulan metinlerin çoğunluğu sonraki dönemlerde yazılmış eserlere aittir. Faruk Sümer ve Ali Sevim'in, İslâm Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı (Metinler ve çevirileri) başlığı altında, muaahhar döneme ait bir miktar Arapça ve Farsça kaynaktan, Malazgirt Savaşı ile malzemenin yer aldığı metinlerin çevirisi ve değerlendirmesini yaptıkları bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma toplamda 13 kaynaktan metinlerin çevrilmesinden oluşmakta olup, Türk Tarih Kurum tarafından 1988 yılında bastırılmıştır.

Biz de yine bu başlık altında, hocalarımızın ele aldıkları kaynakların dışında, Arapça yazılmış bir miktar kaynaktan mezkur savaşla ilgili malzemenin çevirisi ve değerlendirmesini yapmak istiyoruz. Tespit ettiğimiz bu kaynaklarda konumuzla alakalı önemli bir kısım malumatı bulmamız imkan dahilinde görülmektedir.

Bu tebliğimizde özellikle Malazgirt Savaşı ve bu savaşı hazırlayan sürece dair Arapça yazılmış kaynaklarda bulunan malumatın tespiti ve değerlendirilmesi ile bu malumatın bu kaynaklarda nasıl ele alındığı, Eyyûbiler ve sonraki dönemlerde Arap coğrafyasında yaşayan yazarların, bu savaşa ve sonuçlarına bakışı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt, Alparslan, Selçuklu, Bizans, Eyyubiler

TARİH ŞUURU AÇISINDAN MALAZGİRT ZAFERİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin DİNÇ
Adıyaman Üniversitesi

Tarih şuuru, tarih bilgisiyle temellenir. Belgeli, kaynaklı, doğru ve ilmî bilgi üzerine inşa olunan tarih şuuru hem fertlere, hem milletlere, hem de idarecilere yol gösterir. Tarih şuuru, idrâk kabiliyetini güçlendirir. Basiret ve feraset derecesini yükseltir. Geçmişin hadiselerini sağlıklı ve isabetli tahlil edebilmeyi sağlar. Bu özelliği ile hali ve geleceği tanzim ve inşa etmeye büyük katkı sağlar.

Tarih şuuru, tarih bilgisi kadar, milletlerin geçmişte başardığı büyük işler ve kazandığı büyük zaferlerle de beslenir. Türk milletinin tarihinde böyle büyük zaferler çoktur ve en büyüklerinden birisi de 1071 Malazgirt Zaferi'dir. Malazgirt Zaferi, Anadolu'nun kapılarını Türklere açmakla kalmamış, onlara yeni bir ebedi vatan kazandırmıştır. Kadim Roma ve onun doğudaki varisi Bizans'ı hem siyasi, hem de kültürel açıdan tarihe gömecek süreci de başlatmıştır. Malazgirt Zaferi, Türk ve İslam medeniyetini önce Anadolu'ya, sonra Avrupa'ya taşıyan kervanın ilk merhalesini teşkil eder. Bin yıldan fazla süren ve halen de devam ettirilen tarihi Şark Meselesi'nin gündeme getirir. Bu sebeple yakın-uzak, direkt-dolayı etkileriyle ve tetiklediği diğer zincirleme gelişmeleriyle Malazgirt, sadece 1071'in hadisesi değil, bin yılın türküsüdür, destanıdır. Kısacası Malazgirt Zaferi, 1071'den 2071'e Türk Milletinin tarih şuurunu besleyen en değerli kaynaklardan birisidir. Bildirimiz bu mevzuyu değerlendirecektir.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt, Bizans, Tarih Şuuru.

1071 MALAZGİRT SAVAŞI İLE İLGİLİ BİZANS KAYNAKLARINDAKİ BİLGİLERE DAİR

Dr. Emine UYUMAZ

Dünya tarihini değiştiren ve üzerinde yaşadığımız toprakların vatan kılınmasında büyük önem arz eden önemli savaşlardan biri olan 1071 Malazgirt savaşının kahramanlarından Kappadokia/Kapodokyalı bir general olan Romanos Diogenes büyük ümitler ile Ocak 1068 yılında Bizans tahtına oturdu. Başarılı bir asker olduğu için hem devlet erkânının hem de halkın kendisinden beklentisi yüksekti. Bu nedenle de ilk iş olarak Anadolu'ya saldırıları hızlandıran Selçuklulara karşı eldeki imkânları zorlayarak iki üç ay gibi kısa bir süre içinde toparlayabildiği ordu ile 1068 yılının martında sefere çıktı ise de istenen neticeyi elde edemedi. Ancak ümidini yitirmeyen yeni imparator Türkleri kesin olarak Anadolu'dan atmak için hazırlıklarına devam etti ve 1071 yılında tekrar harekete geçti. Fakat gerek Bizans gerekse Diogenes için 1071 yılı adeta felaketler senesi idi. Zira önce Bizans'ın İtalya (Avrupa)'da sahip olduğu son kale olan Bari Norman Kralı Robert Guiscard tarafından ele geçirildiği gibi Romanos Diogenes'in hezimete uğradığı Malazgirt Savaşı sonrasında Türkler Anadolu'yu hızla işgal etmeye başladı. Çalışmamızda adı geçen devletin doğu sınırlarındaki en büyük tehlikeyi bertaraf etmek için IV. Romanos Diogenes'in başlattığı bir taarruz harekatı olan Malazgirt savaşına dair Bizans kaynaklarının ne tür bilgiler verdiği üzerinde duracağız.

Anahtar Kelimeler: Alparslan, Malazgirt, Romen Diogenes, Bizans

FRANSIZ TARİH YAZICILIĞINDA MALAZGİRT SAVAŞI

Prof. Dr. Mustafa DAŞ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Ortaçağ'dan itibaren Fransızlar arasında tarih yazıcılığına her zaman büyük önem verilmiştir. Özellikle Haçlı Seferleriyle birlikte Fransız tarih yazıcılığından Türkiye ve Türkler geniş yer bulmaya başlamış ve daha sonraki dönemlerde tarihi kaynaklarda önemi gittikçe artan konular olmuştur. Fransız tarihçiler bir taraftan Hristiyanlık, Haçlı gelişmeleri diğer taraftan da Bizans üzerine yoğunlaşan ilgi dolayısıyla Anadolu'da ve Türkler arasında yaşanan gelişmeleri eserlerinde incelemişlerdir. Yakın dönemlerde Fransa'da Türkolojinin gelişmesiyle doğrudan Türk tarihi üzerine önemli ve değerli çalışmalar kendini göstermiştir. Calude Cahen örneğinde olduğu gibi Selçuklu Türk tarihini ve Malazgirt savaşını çalışma konusu yapan bilim insanları, birçok yönleriyle Türk tarihçileri başta olmak üzere diğer araştırmacılara göre farklı bakış açılarından kayda değer yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Fransız Ortaçağ kaynaklarındaki Selçuklularla ilgili verileri incelemek bu yaklaşımların temeli olmuştur. Bizantinist Fransız tarihçileri de Selçuklu ve Malazgirt'i incelerken hem Hristiyan bakış açısını hem de Bizans tarafından Malazgirt'e ilişkin yaklaşımın etkisinde kalmışlardır. Fransız vakanüvisler, Bizans uzmanları ve Türkologların eserlerinde Malazgirt Savaşı üzerine tespitleri ve değerlendirmeleri karşılaştırmak, Malazgirt Savaşı'nın farklı yönlerden algılanışıyla ilgili önemli ve değerli fikirler sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fransız Tarih Yazıcılığı, Malazgirt Savaşı, Fransız Bizans Uzmanları, Fransız Türkologlar

ERMENİ TARİHÇİLERİNİN GÖZÜNDEN MALAZGİRT SAVAŞI

Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Ermeni tarihçileri Orta Çağ Türk tarihinin aydınlatılması bakımından çok önemli eserler yazmışlardır. Özellikle Selçukluların Kafkasya ve Anadolu'daki faaliyetleri Ermeni kaynaklarından ayrıntılı bir şekilde takip edilebilir. Hatta bu kaynaklar olmasa bahsi geçen yerlerde olup bitenler çok yüzeysel olarak bilinecekti dense mübalağa olmaz. Selçuklu kaynaklarında bir-iki cümle ile aktarılan bir olay Ermeni tarihçileri tarafından teferruatlı olarak anlatılmıştır. Özellikle Doğu Anadolu'daki Selçuklu faaliyetlerinin tam manasıyla anlaşılabilmesi için Ermeni kaynakları büyük önem taşır.

Malazgirt Savaşı Anadolu'daki siyasi hâkimiyetin el değiştirmesi açısından oldukça önemli bir savaştır. Bu hadiseye yer verenler arasında Ermeni tarihçiler de vardır. Dönemin ana kaynakları içerisinde Lasdiverdli Aristakes, Mikhael Attaleites'ten sonra Malazgirt savaşına en fazla temas eden Hristiyan tarihçidir. Onun sayesinde Romalıların bu savaşı kaybetmesine Ermenilerin nasıl baktığını öğrenmek mümkün olur. Özellikle 16 Ağustos 1064'te Ani şehrinin kaybedilmesinden sonra Ermenilerin, Romalılara karşı takındığı tavrı Aristakes'in yazdıklarından öğrenmek mümkündür. Geç dönem Ermeni tarihçileri içerisinde de Urfalı Mateos öncesi ve sonrasına da temas ederek Malazgirt Savaşı hakkında ayrıntılı bilgiler verir. Kumandan Simbat da büyük ölçüde onun yazdıklarını tekrar etmekle birlikte kendince yorumlarda bulunur. Moğol dönemi tarihçileri ise bu savaşa fazla ilgi göstermez. Genceli Kiragos kısa bir biçimde savaşın sebebi ve sonucunu aktarırken Vardan, eserinin hacminden olsa gerek çok yüzeysel bir şekilde hadiseyi anlatır. XVIII. yüzyılda o zamana kadar yazılmış olan Ermeni tarihlerinde yer alan bilgileri derleyerek en büyük Ermeni tarihi külliyyatını hazırlayan Mikael Çamiçyan ise Malazgirt Savaşı hakkında en ayrıntılı bilgi veren tarihçidir. O aynı zamanda bu kaynaklardaki bilgileri kullandığı Bizans ve Süryani kaynaklarıyla mukayese etme imkânı da sağlar.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt Savaşı, Ermeni tarihçiler, Türkler, Romalılar.

ERNST HONİGMANN’IN “BİZANS DEVLETİ’NİN DOĞU SINIRI” ADLI ESERİ VE ANADOLU’DA TÜRK DEVRİ TARİHİ COĞRAFYASINA DAİR PROBLEMATİKA

Prof. Dr. Ayşe Dudu KUŞÇU

Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi

Anadolu’nun fethi ve burada kurulan ilk devletlerden biri olan Türkiye Selçukluları hakkında günümüze kadar pek çok araştırma yapılmış ve yapılmaktadır. Bununla birlikte tam olarak aydınlanmayan pek çok konunun mevcudiyeti de bilinmektedir. Bunlardan biri de Malazgirt Savaşı’nın öncesi ve sonrasında gelen Türk boylarının fetih ve iskan yolları ile birtakım yerlerin tam olarak ne zaman fethedilip Türk toprağı haline getirildiğinin tespitidir. Bu cümleden olarak Anadolu’nun bir Türk yurdu haline getirilmesinin en önemli tescili olarak görülen Miryokefalon Savaşı’nın yeri konusundaki tartışmalar bile halen devam etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde; Anadolu’nun Türk hakimiyetine girdiği dönemden itibaren tarihi coğrafyasına dair bilgiler ile Anadolu’nun daha önceki dönemlerine dair bilgilerin, karşılaştırmalı olarak kapsamlı bir şekilde bilim dünyasına sunulması konusunda ciddi bir problem olduğu ortaya çıkar.

Batı dünyası, Anadolu’nun Türk devresine dair tarihi coğrafyasını, Bizans, Roma ve daha öncesine göre ikinci plana itmiştir. Ülkemiz bilim insanları ise, böyle bir konunun gerektirdiği filolojik ve sair donanım konularında zaman zaman sıkıntıya düşmüşlerdir. Bununla birlikte Charles Texier, W.M. Ramsay, Faruk Sümer, Tuncer Baykara ve Ernst Honigmann gibi bilim insanları, Anadolu’nun tarihi coğrafyası konusunda yapılmış ve kısmen de Türk devresi hakkında bilgi veren önemli eserler kaleme almışlardır.

Bu çalışmamızda, 1922 yılından 1954 yılındaki ölümüne kadar Eski ve Ortaçağ tarihi coğrafyası üzerinde önemli araştırmalarda bulunan ve Asurca, Suryanca, Eski Ermenice, Ortaçağ Grekçesi, Latince gibi kaynak dillerine vakıf olan Ernst Honigmann’ın “Bizans Devleti’nin Doğu Sınırı” adlı eseri incelenecek, bu çerçevede Anadolu’nun Türk devri tarihi coğrafyasına ilişkin problematika konu edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu, Bizans, Ernst Honigmann, Anadolu

TARİH ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE DERS KİTAPLARINDA SELÇUKLULAR VE ALPARSLAN İMAJI

Dr Öğr. Üyesi M. Ahmet TOKDEMİR

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Selçuklu Devleti Türk tarihinin en önemli devletlerinden biridir. Bu önem, Anadolu'nun Türk yurdu haline getirilmesi ve Sünni İslam anlayışının yayılışı ve koruyuculuğunun yapılması ile Hristiyan batı dünyasında doğu sorununu başlatmasından kaynaklanmaktadır. Alparslan kendi döneminin küresel gücü olan Selçukluların en önemli hükümdarlarındanıdır. Türk ve Dünya tarihinin görmüş olduğu en büyük hükümdarlardan birisi olan Sultan Alparslan 1063-1072 yılları arasında Büyük Selçuklu Devleti'ni yönetmiştir. Selçukluların atası Selçuk Beyin torunu devrin en büyük kumandanlarından biri olan Çağrı Beyin oğlu olan Alparslan gözünü harp meydanlarında açmış, harp sanatının üstatları arasında bulunarak askeri dehasını geliştirmiş ve daha çocuk denebilecek yaşlarda kumandan mevkiine yükselmiş, ordular sevk ve idaresine başlamıştır.

Tarih Alparslan'ı Anadolu'nun kapılarını Türklere açan, Malazgirt fatihi olarak ön plana çıkarmaktadır. Türk tarihinin önemli dönüm noktalarından biri olan 1071 Malazgirt Meydan Muharebesi Sultan Alparslan'ın üstün liderlik vasıfları ve askeri dehası sayesinde kazanılmıştır. Malazgirt zaferi ile Anadolu'da yeni bir vatan kurulmuş ve Türkler, Hristiyan batı dünyasının karşısında İslam dünyasının koruyucusu olmuştur. Batı'nın Şark Meselesinin bu dönemde başladığını ifade etmek yanlış olmaz.

Türk tarihi açısından bu kadar önemli olduğu halde Selçuklular ve Sultan Alparslan'ın, öğretim programları ve ders kitaplarında istenilen düzeyde ele alındığını söylemek zordur. İlköğretimde Selçuklulara çok sınırlı derecede yer verilmişken ortaöğretimde 9'uncu sınıf tarih dersinde 6. ünite içinde Selçuklular konusuna yer verilmiştir. Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve İlk İslam Devletleri başlığını taşıyan bu ünite içinde Selçukluların siyasi faaliyetlerinin yanı sıra devlet yönetimi ve toplumsal yapıya ilişkin konulara da yer verilmiştir. Bu bildiride, Selçuklu Devleti ve Sultan Alparslan'ın eski ve yeni tarih dersi öğretim programları ile ders kitaplarında nasıl ele alındığı incelenmiştir. Konu ile ilgili kullanılan kavramlar, görseller ve sorulan sorular üzerinden öğretim programları ve ders kitaplarında oluşturulan Alparslan imajı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu Devleti, Alparslan, Malazgirt Savaşı, Tarih Öğretim Programı, Ders Kitapları

SELÇUKLULAR, ERMENİLER VE MALAZGİRT

Prof. Dr. Mehmet ERSAN

Ege Üniversitesi

Malazgirt Savaşı ve Selçukluların bölgeye gelişi, Yakındoğu için bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönüm noktası bölgede yaşamakta olan bütün toplulukların kaderini de şu ya da bu ölçüde etkilemiş, onların hayatlarına yeni bir yön vermiştir. Bu topluluklardan biri de Ermenilerdir. Bizanslılar devrinde dinî mezhepleri dolayısıyla sürekli baskı altında tutulan, eziyetler gören, tehcirlerle maruz bırakılan ve liderleri sistematik olarak katledilen Ermeniler, rivayetlere göre Malazgirt Savaşı esnasında kendilerine yardım etmekte tereddüt etmedikleri Selçukluların bu coğrafyada hâkim olmaları ile tarihlerinin en rahat dönemlerine girmişlerdir. Savaştan sonraki dönemlerde Selçukluların muvafakat ve müsaadesiyle, yaşamakta oldukları bölgelerde dinî ve kültürel hayatlarını özgürce sürdürmeye başlamış ve daha önce rüyasını dahi göremeyecekleri bir hürriyet ortamı elde etmişlerdir. Bir diğer ifadeyle, Ermeniler, aynı dine mensup oldukları Bizanslılardan görmedikleri hoşgörü ve yakınlığı Selçuklulardan görmüş, onlar sayesinde din, kültür ve medeniyetlerini yaşatabilmek imkânı bulabilmişlerdir.

Bildirimizde, Selçuklular ile Ermeniler arasındaki ilişkilerin genel çerçevesi ortaya konulup Malazgirt Savaşı'nın bu ilişkiler üzerinde oynadığı rol ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Selçuklular, Ermeniler, Malazgirt, İslâm, Hıristiyanlık, Hürriyet

MALAZGİRT SAVAŞI'NIN MEVKİİ VE CEREYANI HAKKINDA BAZI DEĞERLENDİRMELER

Doç. Dr. Adnan ESKİKURT - Prof. Dr. Mehmet Akif CEYLAN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi- Marmara Üniversitesi

Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan'ın 26 Ağustos 1071 (27 Zilkade 463) tarihinde Bizans Ordusu karşısında kazandığı zafer, Türk-İslâm tarihinin dönüm noktası hadiselerindendir. Zira Bizans'ta siyasî ve askerî bir çöküşe yol açan zafer sonrası yurt ve otlak arayışındaki konar-göçer Türk boylarının Anadolu Yarımadası içlerine doğru ilerleyişi kolaylaşmış, Selçuklu bey ve emirlerinin sevk ve idaresini planladığı bu hareketlilik karşısında direnme kuvvetinden yoksun Bizans garnizonları çaresiz kalmıştır.

Savaşın Malazgirt şehri yakınında yapıldığına dair Türk-İslâm ve Bizans kaynaklarında bizleri şüpheye düşürmeyen önemli bazı malumatlar bulunmaktadır. Keza Türk tarihinin bu önemli olayının genç kuşaklarca kavranmasını kolaylaştıran birçok modern çalışma da yapılmıştır. Bunlara karşılık, muharebenin cereyan şekli ve hadiseye ait hatıralar barındıran mevkillerin tespiti gibi halen aydınlatılmaya muhtaç hususlar vardır. Bu bakımdan, savaşın cereyan şekline hareketle ayrıt edilecek mekan parçaları ile büyük ölçekli haritalarda işaretli bulunan ve yöre halkının da ehemmiyet verdiği şehitlik, ziyaret tepe vb. isimler taşıyan mevkillerde yapılacak yüzey araştırmaları ve arkeolojik çalışmalarla bir hayli mesafe alınacağını söylemek mümkündür.

Kroniklerde savaşla ilgili dikkat çeken bazı hususlar vardır. Bunlardan biri kroniklerde geçen savaşın lokasyonu ile ilgili kayıtlardır. Savaşın yeri konusunda bilgi veren Türk-İslâm kroniklerinden Ahmed b. Mahmud ve Sibt İbnü'l-Cevzi “Rahve”, İbnü'l-Adîm “Zehre” ve İmadeddîn el-Kâtib el-İsfahânî (Bondârî ihtisarı) “Zühre” adını kaydederler. Urfalı Mateos ise, “Doğodap/ Doğodaf” ismini verir. Bu isimler savaş alanının belirlenmesinde şüphesiz önemli lokasyon bilgisidir. Dirimtekin de bir çalışmasında buranın Malazgirt'in 13 doğusundaki Hacıhan ile bunun 11 km güneydoğusundaki Hozdemir arasındaki düzlük olduğunu, vaktiyle Hacıhan'dan Hara-beşehr'e giden yolun Hozdemir batısında dirsek oluşturduğu yerde harap olup ortadan kalkmış Zehve isimli bir büyük köyün bulunduğunu ifade etmiştir. Öte yandan Farsça'da “Zahve” kelimesinin yüksek yer anlamını taşıması da dikkat çekicidir. Nitekim savaşın yapıldığı Malazgirt Ovası'ndan güneydoğuda yer alan Süphan Dağı'na doğru topoğrafyanın yükseltisinde belirgin artışlar görülür.

Bizans ve Selçuklu ordugâhlarının yerleri de önem arz eden ayrı hususlardır. İslâm kroniklerinin belirttiğine göre 23 Ağustos 1071'de Bizans Ordusu tarafından ele geçirilen Malazgirt, dar bir bayır ile platoya bağlanan ve Murat Nehri vadisine hâkim bir tepenin üzerinde kuruludur. Bizans ordugâhı da ihtimal bu tepe civarında ve şehir surunun güney tarafında, bugün kısmen mezarlık alanı halindeki kesimdeydi.

Selçuklu ordugâhı ise muhtemelen Süphan Dağı'nın kuzey-kuzeybatı tarafına tekabül eden Doğansu (Sultanmut) köyü (Patnos, Ağrı) yakınındaki Ziyaret Tepe (1798 m) civarında olmalıdır. Van Gölü (1646 m)'nden yaklaşık 2400 m yüksekte bulunan Süphan Dağı'nın (4058 m) kuzey-kuzeybatı eteğindeki tepe, Bizans Ordusu'nun Malazgirt'teki karargâhına da hâkim bir konumda idi. Nitekim İmparator bu sebeple Sultan'ın barış teklifi sırasında Selçuklu birliklerinin çekilmesi ve karargâhlarına Bizans birliklerinin yerleşmesi gibi bir talepte bulunmuştur.

Görüldüğü üzere Ortaçağ kroniklerinde Malazgirt Savaşı'nın yapıldığı yerin konumu ve yapıldığı mekânla ilgili ayırt edilebilen önemli bilgiler mevcuttur. Bu coğrafi bilgi ve veriler, günümüze ait büyük ölçekli haritalar ve uydu görüntülerinin de yardımıyla ve doğrudan arazide yapılacak çalışmalarla nispeten detaylı bir şekilde irdelenip değerlendirilebilir.

Savaşın, bütün gelişim safhaları dikkate alındığında; batıda Murat Suyu ve Malazgirt şehri, doğuda Doğansu (Sultanmut) köyü, kuzeyde Badişan Çayı ve güneyde Süphan Dağı'nın eteklerini içinde alan yaklaşık 15x10 kilometre uzunluğunda ve genişliğinde olan nispeten geniş bir sahada yapıldığı tespit edilmektedir. Bununla birlikte savaş meydanında alan taraması ve kazı yapılması muhtemel 4 lokasyonun öne çıktığı söylenebilir:

- 1- Bizans ordugâhının bulunduğu Malazgirt şehri ve yakın çevresi,
- 2- Selçuklu ordugâhının bulunabileceği Doğansu köyü, Ziyaret Tepe (1798 m) ve çevresi.
- 3- Ordugâhlar arasında muharebenin yoğun şekilde cereyan ettiği sahalar (örneğin Çivi Düzü, Gezo Düzü, Tatar Düzü, Mezra Düzü, civar tepeler, eski ve ana yol güzergâhları),
- 4- Savaşta ölen askerlerin gömüldüğü şehitlik veya toplu mezar alanları. Kroniklerde Bizans askerlerinin gömüldüğü yerlerle ilgili bir bilgi ve veri yoktur. Selçuklu askerlerine ait şehitliklerin tespiti için mevcut şehitlikler genel bir fikir vermektedir. Bu bağlamda başlıca şehitlikler; Malazgirt Şehitler Mevkii-Tepesi (1534 m), Bostankaya Köyü Şehitliği, Doğansu köyünde Ziyaret Tepe Şehitliği ve ayrıca çok sayıda daha küçük şehitlikler de vardır.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt, Alparslan, Selçuklu, Bizans, Süphan Dağı

ABBASİ HALİFESİNİN MALAZGİRT SAVAŞI DUASI

Doç. Dr. Ünal TAŞKIN

Adıyaman Üniversitesi

Sultan Alparslan'ın teşebbüslerine rağmen Selçuklular ile Bizanslılar arasındaki barış kapısının kapanması, Malazgirt'te bir savaşı kaçınılmaz kılmıştı. Her iki taraf hazırlıklarını görürken İslam dünyası savaş sonucunun ne olacağı düşüncesiyle meşgul idi. Savaşın başlamasından saatler önce Abbasi Halifesi Kaim Biemrillah'ın Selçukluların zaferini niyaz eden duası kaleme alınmış ve minberlerde okunmak üzere, İslam beldelerine gönderilmişti. Bu çalışmada Halifenin Savaş için edilmesini buyurduğu duanın tahlili yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt, Selçuklu, Halife, Dua

MALAZGİRT SAVAŞI'NDA ORDULARIN MEVCUDU

Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahim TUFANTOZ

Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Malazgirt Savaşı Ortaçağ dünyasının en önemli harekâtlarından biridir. Türklerin toprak kazanma arzusu Bizanslıların topraklarını koruma kaygısını doğurmuştur. Çağrı Bey 1018 yılında Anadolu'ya ilk keşif akınını yaptı. Bundan otuz yıl sonra ise Bizans, Türkleri 18 Eylül 1048'de Hasankale'de karşıladı. İki tarafın komutanları ilk defa burada kozlarını paylaştı ve bu savaş Bizans'ın yenilgisiyle sonuçlandı. Bundan yaklaşık bir nesil sonra ise Malazgirt ovasında meydana gelen savaşta (26 Ağustos 1071) Hasankale Savaşı'na katılanların çocukları yarım kalan mücadeleyi tamamlamak istedi.

Bizans maddî ve manevî bütün imkânlarını seferber ederek Kostantinopolis'ten yola çıktı. Bu sırada Alparslan Haleb'i kuşatmaktaydı. Romanos Diogenes'in harekete geçtiğini öğrenen sultan, Haleb kuşatmasını kaldırarak apar topar Musul'a geldi. Burada iken Ahlat ve Adilcevaz'dan gelen Müslüman heyetler Bizans öncü kuvvetlerinin bölgeyi taciz ettiğini haber verdi. Sultan Musul'dan Anadolu içlerine doğru hareket etti. Bizanslılar ise Erzurum'a kadar gelmişti. İmparator Alparslan'ın kendisine doğru geldiğini öğrenince Malazgirt'e gelerek karargâhını kurdu. Alparslan da Müslüman bölgelere gönderdiği elçilerle topladığı askerle birlikte Ahlat üzerinden Malazgirt'e geldi.

Kaynaklar iki tarafın orduları hakkında farklı rakamlar vermektedir. Biz tebliğimizde asker mevcudunu tespit etmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Sultan Alparslan, Romanos Diogenes, Malazgirt, Ahlat

MALAZGİRT ZAFERİNİ MERKEZE ALARAK ANADOLU’NUN TÜRKLEŞMESİ VE İSLÂMLAŞMASINA BİR BAKIŞ

Prof. Dr. Mehmet ŞEKER

Uşak Üniversitesi

Anadolu Türk Tarihi’nin 1071’de başlayıp, günümüze kadar devam eden on asırlık iftihara değer devresi için hakiki kaynak vazifesini gören Malazgirt Muharebesi, geniş tesir ve şumûlü ile Türk tarihinde yeni bir devrin başlangıcı ve bir dönüm noktasıdır.

Bin yılı aşan bir zamandır üzerinde yaşadığımız bu vatani Türk milletine kazandıran ve Türk varlığının burayı yurt tututup yaşamasına imkan hazırlayan Malazgirt Zaferi’nin sonucunda, Anadolu’nun adım adım Türkleşmiş olması, kanaatimizce üzerinde durulması gereken önemli bir husustur.

İşte doğudan batıya üç yüzyıl devam eden ve Anadolu’nun tarihinde ve sosyal yapısında köklü bir değişime yol açan bu göçleri inceleyip değerlendiren; bir yandan XI. ve XIII. yüzyılda vukû bulan askerî, siyasî ve sosyal olayları, diğer yandan da söz konusu göçlerin sürecini, sebep ve neticelerini gözönüne almamız gerekir.

İşte o zaman Türk göçleri hakkında doğru ve isabetli değerlendirmeler yapabiliriz. Siyasî, askerî, kültürel ve hatta dinî yönü olan bu tarihî ve sosyal olaya böyle baktığımızda, Malazgirt Zaferini merkeze alarak; zaferin öncesinde ve sonrasında, Anadolu’ya göç eden Türkmen kitlelerinin, genel anlamda üç safhada, büyük göç dalgası halinde buraya geldiklerini görüyoruz:

1. Malazgirt’ten önceki göçler (Arayış Dönemi),
2. Malazgirt’ten sonraki göçler (Yurt Tutuş Dönemi),
3. Moğol istilâsı önünde vukû bulan göçler (Entelektüel Dönem).

İşte Anadolu’da yaşanan bu dönemler sonucunda oluşan kültürün, nasıl oluştuğu, hangi evrelerden geçerek yerleştiği konusu, yıllardır pek çok araştırmacının inceleme konusu olmuştur. Biz, buna bir başka açıdan bakarak, Anadolu’da hâlâ yaşayan Türk kültürünün kökenlerini tespit için biraz araştırma yapılıncaya sağlıklı bilgi elde etmenin mümkün olduğunu burada göstermeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt Zaferi, İslamiyet, Anadolu, Göç.

MALAZGİRT SONRASI ANADOLU'DA UÇ KÜLTÜRÜ VE ETKİLERİ

Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU

Ankara Üniversitesi

Anadolu'nun fethinden 15. yüzyıl sonuna kadar Osmanlı idaresinde siyasi birliğin sağlanmasına kadar geçen süre zarfında en geçerli meslek olan Türk tasavvufu, onun beslediği gaza anlayışı bu döneme kendine özgü bir mahiyet kazandırmıştır. Bunu temin eden en önemli etkenlerden birisi uç kültürü idi. Bunu anlamak, Anadolu'nun Türkler tarafından nasıl yurt haline getirildiğini anlamak yanında Selçukluların Bizans sınırındaki küçük bir beyliğin, giderek dünyanın en büyük imparatorluklarından birine nasıl dönüştüğünün anlaşılması anlamına gelmektedir. Bu konuda Gibbons, Köprülü ve Wittek gibi sahanın uzmanlarınca genellikle üzerinde durulan husus, bozkır temelli bir kavim olarak Osmanlıların toplumsal yapısı ve sınır kültürünü yaşayan bir uç toplumu olması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Köprülü, bu konuda, Türk aşiret karakterinin daha etkili olduğunu iddia ederken; Yine Wittek, Osmanlı devletinin siyasi ve toplumsal yapısını İslâmî “uç” teşkilatı geleneğinin belirlediğini ortaya koyduktan başka fetihlerin ve yeniliklerin yürütülmesinde “gaza” anlayışını etken olarak sunar. Ayrıca başta Köprülü olmak üzere, F. Giese ve Clément Huart da Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda dönemin tarikatlarına yani Türk tasavvufi yapısına işaret etmektedirler. Paul Wittek ise toplum yapısında özel bir sınır kültür ile beraber, uç toplumu olmanın etkili olduğuna inanmaktadır. Wittek, gerçekte, Osmanlı Devleti'nin sosyo-politik yapısının temelini İslami sınır organizasyonu geleneğinin belirlediğini ve fetihlerle yeniliklerin dinamizmini de, yine İslâmî bir gelenek olan "gaza" anlayışının kazandırdığını düşünmekteydi. O, uç hayatının toplumsal yapısını karmaşık olarak tanımlar, iktisadi yapısını silahşörlüğe ve ganimete dayandırır. Uçun manevi durumu ve hayat görüşünü ise genel eğilimin aksine serbest fikirli ve kahramanlık esasına dayanan romantik bir kültür olarak tanımlar. Köprülünün de önem verdiği bu şartlar, dini bakımdan tasavvufâne bir inancı, edebiyat olarak da destan geleneğini yaşatıyordu. Nitekim “sapkın İslâmî görüşler” bu tasavvuf cereyanları içerisinde kendilerini kolayca gizleyebildikleri gibi, uçların doğal şartları altında kendi yaşam biçimlerini yücelten destanlar ve halk hikâyeleri üretmekteydiler.

13 üncü yüzyılda Anadolu'nun en önemli uç teşkilatı, küçük Ermenistan hududu ile Antalya, Alâiye gibi limanlara sahip olan Akdeniz kıyılarında ve daha belirgin olarak Batı Anadolu'da İznik hududunda idi. Kızılırmak ve Yeşilırmak havzası Pontus hududu bir yüzyıl öncesinde aynı konumda olmasına karşın artık bu dönemde bu özelliğini kaybetmekteydi.

Ancak Danişmendnâme'nin teşekkül ettiği bu saha Anadolu'da gaza kültürünün mebdeini oluşturmaktaydı. 13 üncü yüzyıl ortalarından, yani İlhanlı hâkimiyetinin başlamasından Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu tamamladığı 14 üncü yüzyıl ortalarına kadar, bir asra yaklaşan sürede Anadolu'da dini ve içtimai teşekküller zengin bir çeşitlilik arz etmekteydi. Âşık Paşazâde, Anadolu'daki bu çeşitliliği dört sınıf olarak tanımlar ki bunlar belli ölçüde Deşt-i Kıpçak sahasına da taşınmıştır. Bu dönemde Selçuklu devletinin en faal uç teşkilatını oluşturan Ermenistan sınırı, Akdeniz kıyıları ve daha önemlisi Bizans hududu yağma akınlarının hareket üssü durumundaydı. Ancak uç bölgesinin iktisadiyatını sadece ganimet ile izah etmek imkânsızdır. Dini, siyasi ve mali serbestliğin hüküm sürdüğü bu bölgeler, hayvancılık, ziraat, ticaret bakımından da canlı birer merkez durumundaydı. Köprülünün vukûfiyetle belirttiği gibi uçlarda aynı hâkimiyet altında yaşayan Müslüman ve Hristiyan unsurlar arasında, dini sebeplerden kaynaklanan herhangi bir mücadeleye tesadüf edilmemiş olmasını, uç kültürünün cari olan dini hoşgörüyü izah etmek mümkündür. Durum karşı taraf için de biraz benzerlik arz etmekteydi. Bizans'ın da serbest yaşama meyilli unsurları tercihen Türk ucuna doğru çekilmişlerdi. Bu şekilde hudut bölgesi her dinin “sapkın /heretik” inanlılarınca doldurulmuş oluyordu. Bu ortak kaygılar bir anlamda hoş görüye dayanan bir yaşamı desteklemekteydi. Bu özgür durum, daha sonrası için alternatif bir siyasi rejim ve medeniyet kurmak isteyen önderler için mümbit bir ortam sunmaktaydı.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt, Selçuklu Devleti, Uç Teşkilatı, Anadolu, Türk Tasavvufu

MALAZGİRT SAVAŞI'NIN EKONOMİ ARKA-PLANI

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet N. ÖZDAL

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Tarihçiler, siyasi, dini veya askeri bakış açılarıyla Malazgirt Zaferini anlamlandırmayı denemişlerdir ve bu bakış açılarının her birisi sayesinde yeni sonuçlara ulaşmayı başarmışlardır. Zafer, korkulan düşman olan Doğu Roma İmparatorluğunun imajını kökünden sarsmıştır; simgesel olarak, Anadolu'nun kapılarını Türklere açmıştır ve Haçlı Seferlerinin de sebepleri arasında sayılmıştır. Stratejik anlamda, az sayıda savaşçının kalabalık düşman karşısında nasıl galibiyet elde edebileceğine dair ipuçları barındırır. Bu sunumda ise daha farklı bir şey denenecektir ve 1060-1080 yılları arasındaki piyasaların durumu merkeze konularak Malazgirt Savaşı yeniden değerlendirilecektir.

1065'li yıllarda tüm Yakındoğu, art arda yaşanan kuraklıklar nedeniyle ekonomik bir darboğaza girmiş durumdadır. Eşzamanlı bir şekilde, İran, Irak, Suriye, Anadolu, Hicaz ile birlikte, daha farklı bir akış dinamiğine sahip olan Nil'in suladığı Mısır'da da şiddetli bir ekonomik kriz ve genel gıda kıtlığı yaşanmaktadır. Malazgirt'in arifesinde, Selçuklu yönetiminin siyasi istikrarı sağlaması neticesinde İran ve Irak'ta kriz nispeten durulmuş olsa da Anadolu, Suriye ve Mısır'ın hali daha içler acısıdır. Sultan Alparslan, Fatimî Mısır'ının mevcut durumunun sunduğu potansiyel fırsatı değerlendirmek ister ve buraya yönelir. Aynı esnada Batı Anadolu'daki çok sayıda köy, kuraklık ve Türk saldırıları sebebiyle boşaltılmıştır. İstanbul ve civarına göç eden bu köylüler sayesinde şehirdeki yiyecek madde fiyatları da hayli yükselmiştir. Romenos Diogenes'in Alparslan ile savaşmak üzere büyük bir ordu oluşturmalarının ana nedenleri arasında bu krizin ortadan kaldırılması gayesi de bulunmaktadır. Alparslan'ın zafer kazanması, İslam dünyasını büyük bir sevince boğar. Çünkü Müslümanların en güçlü düşmanı konumundaki Bizans, büyük bir darbe almıştır. Diğer taraftan, kriz / pahalılık ortamından iyice bunalmış olan Müslümanlar için bu zaferin kendilerine yaşattığı psikolojik rahatlama etkisi de unutulmamalıdır. Mekke'de hutbe okunurken Fatimî halifelerinin isimleri terk edilir ve yeniden Abbasî halifelerinin isimleri zikredilmeye başlanır.

Zaferin ekonomiyi ilgilendiren bir diğer boyutu, ganimetlerle ilgilidir. Savaş sonrasında tüm ganimetler toplanır ve hükümdarın hakkı telakki edilen 1/5'i ayrıldıktan sonra geriye kalanlar, savaşçılara pay edilir. Her bir savaşçıya çok sayıda silah, zırh, binek hayvanı ve esir düşer. Ordunun yola çıkma zamanı yaklaşmıştır ve savaşçılar, bu taşıyamayacakları ganimetlerini nakde çevirmek üzere zamanla yarışmaktadırlar. Neticede, civar beldelerdeki tüm zırh, silah ve köle fiyatları bir süreliğine sert düşüşler yaşar. Bir yazar, yıllar sonrasının Ahlatlı ve Ercişli tüccarlarından bahsederken onların zenginliğinin Malazgirt Zaferi ertesinde vuku bulmuş olan bu kârlı ticaret ortamına dayandığını söylemektedir.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt Savaşı, İktisat Tarihi, Kıtlık, Şiddetü'l-Uzmâ (Büyük Kriz), Savaş Ekonomisi

MALAZGİRT ZAFERİ'NİN BATI ANADOLU KIYILARINA YANSIMALARI: XI. YÜZYILIN SON ÇEYREĞİNDE BATI ANADOLU'DA GÖRÜLEN TÜRK VARLIĞI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Öğr. Üyesi Kemal Ramazan HAYKIRAN

Adnan Menderes Üniversitesi

Anadolu'nun kapılarının Malazgirt Zaferi ile Türklere açıldığı fakat bununla beraber Anadolu'da Malazgirt'ten daha öncede Türk varlığının bulunduğu kazanılan zafer ile de Türk varlığının sistematik bir hale dönüştüğü bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda Sultan Alparslan'ın Malazgirt zaferinden hemen sonra, Doğu Anadolu'da olduğu gibi Batı Anadolu kıyılarında da Türklerin siyasi teşekküller oluşturduğu görülmektedir. Efes bölgesinde Tanrıvermişoğulları ve İzmir kıyılarında Çaka Bey birer Türk gücü olarak belirmişlerdi. Bu Türk varlığının ortaya çıkmasının Malazgirt Zaferi ile doğrudan bir bağlantısı olduğu tartışılmaz bir gerçektir.

Çalışmada bu etkinin psikolojik bir etki mi olduğu yahut Batıdaki Türk unsuru ile Selçuklu unsurları arasında organik bir bağ olup olmadığı ve Malazgirt Zaferinin Batı Anadolu'da ki Türkler arasında nasıl bir karşılık bulduğu soruları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt Zaferi, Batı Anadolu, Çaka Bey, Tanrıvermişoğulları

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİNE AİT GİYSİ REPLİKALARI

Emine ERKAL-Serpil ERGÜL ÇAKAN-Betül TOLA -Tuba KILINÇ

Antalya Olgunlaşma Enstitüsü

Birçok kültüre ev sahipliği yapmış ve kadim çağlardan beri üzerinde küçükü büyüklü birçok devletin hüküm sürmesine izin vermiş Anadolu toprakları, bir zamanlar Anadolu Selçuklu Devleti'ne de ev sahipliği yapmıştır. Anadolu Selçukluları, Anadolu topraklarında hüküm sürdüğü tarihlerde yaptıkları ve birçoğu bugüne kadar ulaşan çok kıymetli eserleri insanlığa miras bırakmışlardır.

Antalya Olgunlaşma Enstitüsü, bu güzel eserleri bırakan Anadolu Selçuklularını yad ederek, görkemli olduğu kadar mütevazı ve bir o kadar da estetik olan yaşam tarzlarını gelecek kuşaklara aktarmayı amaçlamıştır. Kubadabad saray çinilerindeki resimler başta olmak üzere, Anadolu Selçuklu Devletinin tarihi süresince ortaya çıkarıp bir miras olarak bugüne bıraktığı pek çok eser ve belge Selçuklu kıyafetlerini değerlendirmede hareket noktası oluşturmıştır.

Anadolu Selçuklu Dönemine ait giysi biçimleri çeşitli malzemeler üzerindeki tasvirlerden yola çıkılarak değerlendirilmiştir. Döneme ait yazılı kaynaklar, yapılan bilimsel araştırmalar incelenerek giysi modelleri aslına uygun olarak biçimlendirilmeye çalışılmış ve bir giysi koleksiyonu oluşturulmuştur. Her bir giysiye döneme damgasını vurmuş sultanların ve eşlerinin isimleri verilmiştir. İsimler tamamen temsili olarak kullanılmıştır.

SELÇUKLULAR ve BEYLİKLER DÖNEMİNDE KAYSERİ

Prof. Dr. Ali AKTAN

Erciyes Üniversitesi

İslam-Bizans mücadelesi bağlamında, daha Dört Halife zamanında Anadolu üzerine başlayan akınlarla gerçekleştirilen fetihler kalıcı olamamıştır. Kayseri dâhil olmak üzere bu fetihler ancak Malazgirt zaferinden sonra kesinlik kazanacaktır. Fetih-tin sonra Kayseri, Malazgirt savaşına katılan Türk beylerinden Danişmend Gazi'nin temellerini atmış olduğu Danişmendliler devletinin sınırları içerisinde yer aldı. Yine bu hanedandan gelen Melik Mehmed Gazi şehri imar ederek, günümüzde hâlen hizmet vermekte bulunan Cami-i Kebir (Ulu Cami)'yi yaptırdı. Alâeddin Keykubad zamanında Kayseri, Selçukluların Konya'dan sonra âdeta ikinci başkenti konumuna yükseldi. Hatta sultan, kendi adıyla anılan Keykubadiye Sarayı'nı yaptırmış ve orada uzun süre ikamet etmiştir. Oğlu Gıyâseddin Keyhusrev döneminde de önemli mimari eserler vücuda getirilmiştir. Bu eserler arasında Hunad manzumesinin ayrı bir yeri vardır. Köseadağ Savaşı'ndan sonra diğer pek çok şehirde olduğu gibi yağmalanan Kayseri Moğolların vesayeti altına girdi. Şeklen yerlerinde bırakılan Selçuklu sultanları, zamanla birer gölge hükümdar hâline geldiler. Buna rağmen Hacı Kılıç Camii ve medresesi, Pervane Bey Medresesi, Hatiroğlu Camii bu dönemde inşa edilebilmiştir. Bildiride Osmanlı hâkimiyetine geçişine kadar Kayseri ele alınacaktır.

MARAŞ BÖLGESİNİ FETHEDEN SELÇUKLU KOMUTANI EMİR BULDACI

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Bu bildiride Malazgirt Zaferi sonrası Emir Buldacı'nın Maraş bölgesini fethi üzerinde durulacaktır. Emir Buldacı'nın adı ilk defa 1064'te Sultan Alpaslan'ın yanında Kutalmış'a karşı yapılan savaşta geçmektedir. Anadolu'ya ilk Türk akınları esnasında 1064 yılında Emir Çavuldur Malatya üzerinden gelerek Elbistan bölgesini ele geçirerek Kayseri tarafına geçmişti. Bu akın sırasında bölgedeki Türk fetih kalıcı olmamıştı. 1071 Malazgirt Savaşı sonrası Bizans'ın bölgedeki valisi Ermeni asıllı Phileretos'un Maraş merkez olmak üzere Malatya, Antakya ve Urfa'yı içine alan feodal bir siyasi teşekkül kurmuştu. O, Ortodoks bir Ermeni olup kendi halkı tarafından da sevilmezdi. Emir Buldacı Türkiye Selçuklu Sultanı Süleymanşah'la birlikte Anadolu'nun fethine katılmıştır. O, 1085-86'da Yukarı Ceyhan bölgesi denilen Elbistan, Afşin ve Göksun'u Phileretos'un elinden aldı. Maraş'a çekilen Phileretos Müslüman olarak Sultan Melikşah'a tabiliğini ilan etti. Ancak Buldacı Maraş'ı da ele geçirerek Türkiye Selçuklularına bağlı bir emirlik kurdu. 1085-86'dan 1097'deki I. Haçlı seferine kadar bölgede faaliyetlerde bulundu. Buldacı I. Kılıç Arslan ile birlikte İznik'in Haçlılara karşı savunmasına katılmıştır. Emir Buldacı'nın adı bundan sonra tarihi kayıtlarda görülmez.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu, Bizans, Malazgirt Savaşı, Emir Buldacı, Maraş, Elbistan, Phileretos

PATRON VE DERVİŞ: SELÇUKLU VEZİRİ NİZAMÜLMÜLK'ÜN SUFİLER İLE İLİŞKİSİNE DAİR BAZI TESPİTLER

Prof. Dr. Haşim ŞAHİN

Sakarya Üniversitesi

Büyük Selçuklu devrinin en kudretli şahsiyetlerinden olup âlim ve entelektüel kişiliği ile tanınan Vezir Nizamülmülk, kurduğu Nizamiye medreselerinde görev yapan âlimlerin yanı sıra döneminin mutasavvıfları ile de yakın ilişkiler geliştirmiştir. Onun Abdülkerim Kuşeyri, Ebu Ali Farmedi, Ahmed Gazzâlî, Muhammed Gazzâlî gibi sufilerle yakın ilişkiler kurduğu, onları sık sık ziyaret ettiği malumdur. Bu sufiler arasında bilhassa Ebû Ali Farmedi ön plana çıkan isimlerden birisidir. Kaynaklarda yer alan büyük vezirin bu önemli mutasavvıfa son derece saygılı davrandığı, meclisine geldiği zaman kalkıp ona yerini verdiği, o konuştuğu sürece susmayı tercih ettiği yönündeki bilgiler vezirin sufilere yaklaşımını ortaya koyması bakımından önemlidir. Aynı şekilde o Gazzâlî'ye de hem bir müderris hem de bir sufi olarak büyük değer vermiş, aldığı kararlarda her zaman onun arkasında durmuştur. Yine kaynaklara yansıyan ve Melikşah ile Nizamülmülk arasında geçtiği rivayet edilen bir menkıbe de vezirin sufilere bakışını göstermektedir. Buna göre, sufilerin zaviyelerine çok fazla yardım yaptığı için sultana şikayet edilen vezir, "kendisini onların dualarının arşa uzandığını, kurulacak her ordudan daha güçlü bir maneviyat ordusu olduğunu" söylemek suretiyle savunmuştur. Bu tebliğde verilen bu örnekler çerçevesinde Sultan Alp Arslan ve Sultan Melikşah devri Selçuklu toplumunda isimlerinden söz ettirmiş sufilerin hayatlarından hareketle mistik yapı değerlendirilmeye çalışılacak, Nizamülmülk'ün Selçuklu dervişlerinin zihnindeki konumuna dair bazı bilgiler verilecektir.

KAYSERİ'DE İKİ SELÇUKLU MELİKESİ VE İKTİDAR MÜCADELESİ -MAH- PERİ HATUN VE MELİKE ADİLE SULTAN

Doç Dr. Muhittin KAPANŞAHİN

Erciyes Üniversitesi

Türkiye Selçuklu Devleti'nin en parlak devri, Sultan I. Alâeddîn Keykubâd (1220-1237) devridir. I. Alâeddîn Keykubâd, benzerleri muasır devletlerde görüldüğü gibi ittifaklar kurmak, sınırları güvence altına almak veya dostlukları pekiştirmek vb. siyasî amaçlarla evlilikler gerçekleştirmiştir. I. Alâeddin Keykubad'ın ilk eşi olan Mahperi Hatun, savaş sonrası sultanla iyi ilişkiler kurmak isteyen Alanya'nın son Bizans hâkimi, Kyr Vart'ın kızıdır. İkinci eşi ise Eyyubilerle bozulmuş olan ilişkileri düzeltmek amacıyla evlendiği ve aradaki dostluğu güçlendirdiği Eyyubi hükümdarı Melik Eşref'in kızı, Melike Adile Sultan'dır.

Türkiye Selçuklu Devleti'nde tahta çıkma sistemi ile ilgili belirlenmiş usul ve kaidelerin bulunmaması, şehzadeler arasında sonucun emirler tarafından tayin edildiği bir mücadeleye yol açmaktaydı. Görünüşte şehzadeler adına fakat gerçekte kendi ikballeri doğrultusunda hareket eden emirler, amansız bir mücadeleye girmekteydiler. Selçuklu sultanı, evlatlarından birinin kendisinden sonra tahta oturacağını belirlemiş ve bu konuda devlet adamlarının desteğini almış olsa bile meşru veliahdın bu hakkı elinden alınabiliyordu. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in tahta çıkarılması, bu durumun en canlı örneklerinden birini oluşturmaktadır. Keykubâd'ın şüpheli ölümü sonrası ortaya çıkan taht kavgasında, Mahperi Hatun'un Sadettin Köpek ile girdiği ittifak, sultanın diğer hanımı Adile Sultan ve oğlu İzzeddin Kılıçarslan'ın ortadan kaldırılması, Selçuklu tarihinin en önemli olaylarından biri olmuştur. Kadınların politik kişilikleri ve oynadıkları rol, Selçuklu Devleti'nin kaderini belirlemede büyük bir yere sahiptir.

I. Alâeddîn Keykubâd ve sonrası Selçuklu Devleti hayatında önemli bir yere sahip olan ve Kayseri'de medfun bulunan Mahperi Hatun ile Melike Hatun'un devlet yönetiminde oynadıkları rol ile onların Kayseri'de bulunan türbeleri bu bildirinin konusunu teşkil edecektir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu Devleti, Sadettin Köpek, Mahperi Hatun, Melike Adile, Kayseri

NİZÂMÜ'L-MÜLK'ÜN SİYÂSET-NÂMESİ VE DEVLET-TEBAA İLİŞKİLERİNE YÖNELİK İLKELERİ

Dr. Öğr. Üyesi Hasan TAŞKIRAN

Bitlis Eren Üniversitesi

Bilge Vezir Nizâmü'l-Mülk, Sultan Alparslan ve Sultan Melikşah'a 1063-1092 yılları arasında kesintisiz 30 yıl vezirlik yapmıştır. O, Selçuklu Devleti içerisinde çok sevilip sayılan, Türk-İslam siyasi ve medeniyet dünyasının parlak simalarından birisiydi. Büyük Selçuklu Devlet teşkilatında; idari, mali, askeri, eğitim ve sosyal alanlarda gerçekleştirmiş olduğu atılımlar ve aldığı tedbirlerle Selçukluların orta zamanların teşkilatlanmış en önemli devletlerden biri olmasını sağlamıştır.

Nizâmü'l-Mülk, adil, âlim, cömert, suçluları bağışlayan, az konuşup çok iş yapan bir şahıs idi. Fakirlere yardım eder ve çokça sadaka dağıtırdı. O, ömrünü Selçuklu devletinin güçlenmesine, azametli, ihtişamlı hale gelmesi için harcamıştı. Devleti yıkmak isteyen Bâtıniler gibi yıkıcı unsurlara karşı hem askeri, hem siyasi hem de açmış olduğu Nizamiye medreseleri ile ilmi manada mücadele etmiştir. Çok yönlü olan bilge vezir, hayatı boyunca bulunduğu görevler itibarıyla edinmiş olduğu tecrübeleri Sultanlara rehber niteliğindeki “Siyerü'l-Mülûk” yani Siyâset-nâme isimli şaheserinde toplamıştır. 51 fasıldan oluşan bu eserin birçok faslın başlığına bakıldığında zaman toplumun huzuru ve insanların salahlığıyla ilgili ilke ve yöntemler bulunmaktadır.

Bu çalışmada; Nizâmü'l-Mülk'ün eserinden hareketle devletin kendi tebaasıyla ilişkileri penceresinden Selçuklu devletinin sosyal hayatta yeri ve önemini, sosyal devlet anlayışını ve bunun toplum ve devletteki yansımaları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Nizâmü'l-Mülk, Siyâset-nâme, Selçuklu, Tebaa, Sosyal Devlet.

KATILIMCI LİSTESİ

Prof. Dr. Derya ÖRS	AYK Başkanı Ankara
Prof. Dr. Muhammet HEKİMOĞLU	AYK Başkan Yardımcısı Ankara
Zeki ERASLAN	AYK Başkan Yardımcısı Ankara
Prof. Dr. Refik TURAN	TTK Başkanı Ankara
Prof. Dr. Gülay BEZER	29 Mayıs Üniversitesi İstanbul
Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU	Ankara Üniversitesi Ankara
Prof. Dr. Abdüllatif TÜZER	Muş Alparslan Üniversitesi Muş
Prof. Dr. Adnan ÇEVİK	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Muğla
Prof. Dr. Ali AKTAN	Erciyes Üniversitesi Kayseri
Prof. Dr. Aydın USTA	Yeditepe Üniversitesi İstanbul
Prof. Dr. Ayşe Dudu KUŞÇU	Necmettin Erbakan Üniversitesi Konya
Prof. Dr. Birsal KÜÇÜKSİPAHİOĞLU	İstanbul Üniversitesi Ankara
Prof. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU	Kastamonu Üniversitesi Kastamonu
Prof. Dr. Alfina SIBGATULLINA	Moskova Bilimler Akademisi Moskova
Prof. Dr. Fethi Ahmet POLAT	Muş Alparslan Üniversitesi Rektörü Muş
Prof. Dr. Haşim ŞAHİN	Sakarya Üniversitesi Sakarya
Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU	On Dokuz Mayıs Üniversitesi Samsun
Prof. Dr. İlhan ERDEM	Ankara Üniversitesi Ankara
Prof. Dr. İlyas GÖKHAN	Niğde Üniversitesi Niğde
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK	Gazi Üniversitesi Ankara
Prof. Dr. Mehmet ERSAN	Ege Üniversitesi İzmir
Prof. Dr. Mehmet ŞEKER	Uşak Üniversitesi Uşak
Prof. Dr. Mustafa DAŞ	Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir
Prof. Dr. Mustafa KESKİN	Erciyes Üniversitesi Kayseri
Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK	Fırat Üniversitesi Elazığ
Prof. Dr. Neslihan DURAK	İnönü Üniversitesi Malatya
Prof. Dr. Orhan DOĞAN	Sütçü İmam Üniversitesi Kahramanmaraş
Prof. Dr. Salim CÖHCE	İnönü Üniversitesi Malatya
Prof. Dr. Salim KOCA	Gazi Üniversitesi Ankara
Prof. Dr. Tuncer BAYKARA	Emekli İZMİR
Prof. Dr. Üçler BULDUK	Ankara Üniversitesi Ankara
Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ	Ege Üniversitesi İzmir

KATILIMCI LİSTESİ

Doç. Dr. Adnan ESKİKURT	İstanbul Medeniyet Üniversitesi İstanbul
Doç. Dr. Cihan PİYADEOĞLU	İstanbul Medeniyet Üniversitesi İstanbul
Doç. Dr. Fatih ERKOÇOĞLU	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Ankara
Doç. Dr. Muhittin KAPANŞAHİN	Erciyes Üniversitesi Kayseri
Doç. Dr. Murat KEÇİŞ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Muğla
Doç. Dr. Mustafa ALİCAN	Muş Alparslan Üniversitesi Muş
Doç. Dr. Seydi Vakkas TOPRAK	Adıyaman Üniversitesi Adıyaman
Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK	Gazi Üniversitesi Ankara
Doç. Dr. Taner YILDIRIM	Fırat Üniversitesi Elazığ
Doç. Dr. Ünal TAŞKIN	Adıyaman Üniversitesi Adıyaman
Doç. Dr. Yahya BAŞKAN	İnönü Üniversitesi Malatya
Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahim TUFANTOZ	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet N. ÖZDAL	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Ağrı
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ATICI ARAYANCAN	Hitit Üniversitesi Çorum
Dr. Öğr. Üyesi Celal ÖNEY	Muş Alparslan Üniversitesi Muş
Dr. Öğr. Üyesi Elçin NECİYEYEV	Muş Alparslan Üniversitesi Muş
Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇIPLAK	Muş Alparslan Üniversitesi Muş
Dr. Öğr. Üyesi Ercan ÇAĞLAYAN	Muş Alparslan Üniversitesi Muş
Dr. Öğr. Üyesi Fadime TOSİK DİNÇ	Muş Alparslan Üniversitesi Muş
Dr. Öğr. Üyesi Hasan TAŞKIRAN	Bitlis Eren Üniversitesi Bitlis
Dr. Öğr. Üyesi Kemal Ramazan HAYKIRAN	Adnan Menderes Üniversitesi Aydın
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Recep KELEŞ	Namık Kemal Üniversitesi Hatay
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin DİNÇ	Adıyaman Üniversitesi Adıyaman
Dr. Öğr. Üyesi M.Ahmet TOKDEMİR	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Sadi Süleyman KUCUR	Marmara Üniversitesi İstanbul
Dr. Emine UYUMAZ	İstanbul
Dr. Öğr. Üyesi Elçin NECİYEYEV	Muş Alparslan Üniversitesi Muş
Uzm. Zeynep MERCAN	İnönü Üniversitesi Malatya
Öğretmen Emine ERKAL	Antalya Olgunlaşma Enstitüsü Müdiresi Antalya
Öğretmen Serpil ERGÜL ÇAKAN	Antalya Olgunlaşma Enstitüsü Antalya
Öğretmen Gülsün Betül TOLA	Antalya Olgunlaşma Enstitüsü Antalya
Ust. Öğrt. Tuba KILINÇ	Antalya Olgunlaşma Enstitüsü Antalya

